

KARVATUS

Karvatuslehtedusline Õpetajate Kesksüüdu
ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Häälekandja

2. aastakäik.

APRILL, 1920.

6. vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 26.

SISU:

1. Anton Õunapuu (pildiga) Tall. Õp. Selts.
2. Inimese mälestuseks. J. Annusson.
3. Ühtluskool (lõpp). E. Martinson.
4. Matemaatika õpetamise uuendusvoolud. J. Prümmel.
5. Uus väim koolis. Eestist. H. R.
6. N. S. Drenteln. J. Kalkun.
7. Õpetajate osa Eesti-Soome silla ehitamisel. K. O.
8. Kirjandusest: Kodumaa looduse tundmaõppe kirjandus 1919. a. J. Rumma.
9. Ajakirjandus (ülevaade).
10. Kroonika.
11. Väljamaalt.
12. Organisatsioonide teated.

Harju Maakonna II. ringkonna

Koolinõuniku koht

on vaba.

Kohasoovijad palutakse oma lühike hariduse ja eluloo kirjeldus kuni 1. maini s. a. saata Harju maakonna koolivalitsusele S. Roosikrantsi tän. № 12, Tallinnas.

Trükiolude paranemise tõttu ilmub

„KASVATUS“

mai kuust peale iga kuu 15. ja 30. päeval

„KASVATUST“

loevad kõik praegused
ja tulevased õpetajad,
sellepärast leiavad õpetajate valimise
kuulutused kõige suuremat tähelepanu

„KASVATUSES“

ÕPETAJAD!

Seiske enese, kooli ja

„KASVATUSE“

huvide valvel ja saatke

kõik koolivalitsuste

kuulutused >

„KASVATUSSE“

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

2. aastakäik

Aprill 1920

6. vihk

Parikaste fotograafia Tallinnas.

Anton Õunapuu.
7. nov. 1887 — 2. apr. 1919.

Anton Õunapuu.

A. Õunapuu sündis 1887. a. Vändras, Liivoja talus peremehe pojana. Noorena ja esimesed kooliaastad Vändra algkoolis saatis ta mööda vanemate hoole all. Kuid 14 aastaselt kaotas ta isa, ja edasiharimisele tuli raske vaenlane kallale — vaesus. Heade vaimuannetega poiss pööras peagi enese peale õpetajate, nagu A. Jürgensteini, tähelepanu; neis leidis ta toetust edasiõppimiseks; kooli lõpetamise järel sai ta Torisse vallakirjutaja abiks. Sealt tuli Tallinnasse Krediidühisusesse teenima ja hakkas enese haridust õhtukursustel täiendama. Vahepeal sündis väike juhtumine, mis küla vabaduses väljasirgunud nooremehele otustava, elukutse määrava tõuke andis: pikemas 25 verstalises võidujooksus Tallinna võitis Õunapuu I auhinna. Sest ajast saadik hakkas noormees spordist iseäralist huvi tundma. Olles Kalevi seltsi liige ja juhtudes kord Soome karskuse kongressile saadikuna, ta astus lähemasse vahekorda sealsete spordi armastajatega, mille tagajärjel kavatsetav edasiõppimine Soomemaa võimlemise asutustes ainult ajaküsimuseks jäi. Kalevi seltsi ainelisel toetusel astus Õunapuu Helsingi ülikooli võimlemise instituuti vabakuulajana, sest tal puudus lõpulik keskharidus. Kuna tol ajal Bobrikovi venestamise püüete tõttu umbusaldus eestlaste vastu Soomes teatavasti osalt põhjendatud oli, võitis Õunapuu peagi, kui lahke seltsimees, üleüldise lugupidamise, millele varajane Soome keele äraõppimine tuntavalt kaasa mõjus. Nagu kodumaalgi, läks õppimine ka Soomes jõudsasti. Suveaja kasutas ta suurema võimaluseni: oli Soome tervishoiu asutustes teadusi täiendamas ja praktika peal, muu seas ühe suve Saima lähedal Rauha sanatooriumis. Ligi 5 aastat elas Õunapuu Soome suguvendade keskel.

Võimlemise instituudi lõpetas ta täieõigustega ja väga hästi. Peale selle jäi ta veel aastaks ennast pedagoogikas kutseksaamile ette valmistama, kus tal alati õnn kaasas käis.

Selle õppeasutuse kava on väga laieline; peale üldharidusliste loodusteaduste ainete on pikk rida eriõppeaineid ja praktilisi harjutusi. Õunapuu teadmised hinnati igas aines kõige paremini (magna cum laude approbatur).

Edasiõppimise himu oli Õunapuul nii suur, et juba esimese suve vaheajal eksami teel veel „ujumise magistri“ aunime omandas. Ka oli ta väga osav masseerimise või soonetasumise kunsti tundja.

Suvel 1913. a. tuli Õunapuu kodumaale tagasi. Siin hakkas elav tegevus. Mitme õppeasutuse noorsugu sai tema juhatuse all tervishoidlise kasvatus: Tallinna linna kaubanduskool (2 aast), Vestholmi eragümnaasium (2 a.), Doomkool (2 a.), Tallinna linna kommertskool (3) ja viimati Tallinna linna realkool (üle 3 aasta). Ta elas üle Vene surveaja, enamlaste valitsemise päevad, okkupatsiooni võimuaaja ja viimati Eesti riigi rajamise vastutavamad eeltööd ja mured. Kõige selle juures ei muutnud ega jätnud ta oma peapüüdeid — vaba Eestit iseseisvusele viia aidata. Kõigi välismõjude peale vaatamata koondas ja arendas igal pool, kui eriteadlane, mitmesuguseid kursusi. Pirital, näit., korraldas ta 2 suve vältusel Kalevi seltsi firma all arvurikkad ujumise kursused, mis omal ajal suurt tähelepanemist enese peale tõmbasid. Viljandis, Pärnus korraldas lühemad rahvuslase mängu ja võimlemise kursused. Eraldi pidas suvel 1917. a. õpetajate kursustel turniharjutusi, siis võimlemise ja mängu harjutusi rahvaülikoolis. Kord juhatas ta võimlemise kursusi Tallinna linna õpetajatele pikendatud hooajal — sügisest kevadeni.

Oli esimene, kes boy-scoutsid organiseeris. Püüdis kehakarastavat mõju ka vanemasse noorsoosse valada, olles Tartu üliõpilaste spordi võistluste jury liige.

Õunapuu töötas palju ja viljarikkalt ka võimlemise oskussõnade soetamiseks. Mis hea ja Eestile kohane, laenas ta Soome hõimrahvalt. Kord töötas ta sel alal Dr. Kettusega ühiselt.

Juba esimesel Soomlaste (neiu Penttilä ja hra Sirkka) võimlemise kursustel, millest enne ülikooli astumist Õunapuu osa võttis, hakkasid talle vennasrahva laul- ja ringmängud meeldima. Osalt selle arvesse tuleb panna ta esimene kirjatöö: „Soome-Rootsi laulumängud.“ Tema artiklid mitmes pealinna ajalehes, tema vaimline juhatus noore boy-scoutide käsikirjalises hääle kandjas ja viimati tema suurem teos: „Scouti käsiraamat“, mis I andes täitsa trükivalmis sai, huvitavat ning meie kooli ülesehitamise ajal tarvilisemat materjaali käsitas*), — töötasid tema vaadetele kindlat maksmapanemist.

Iseäranis õnnestavaks tuleb lugeda Õunapuu pääsemist Tallinna reaalkooli õpetajaks. Seal tuli tal ka vanemate klasside õpilasi juhatada. Olid segased ajad, kuid Õunapuu leidis oma tööle sisu, mis õpilasi kaasa kiskus. Toimetati tasa ja targu kõiksugu survete peale vaatamata, vanemad äravalitud õpilased julgesid tundidelt kaduda — ja ühes nendega ka Õunapuu. Kus nad olid, mida toimetasid, jäi nende saladuseks. Neid usaldati ja nad ei petnud. Kui õöl vastu sakslaste sissetulemist enamlaste verejäänulised salgad laevadelt linna pöörasid, et „vähemalt 600 ära-needud burshuil kõrid läbi lõigata“, siis

*) Käsikiri, mis arvatawasti kellelegi läbiwaatamiseks antud, ei ole senni pr. Õunapuule tagasi saadetud. Et oskussõnadega, piltidega, sisu ja süsteemiga mitmed haritlased juba tutawad, siis on raamatu loata ilmumine enam kui wõimata.

leidsid nad mannermaale astudes ootamata 43 õpilast eest ja olid sunnitud, surnuid maha jättes, kabuhirmus põgenema. Võitjate hulgas oli palju Õunapuu õpilasi.

Kuid suurem isamaaline teenus on Õunapuul see, mis ta Kalevlaste malevas korda saatis. Tema oli seal maleva ülema Tõnsoni parem käsi. Tehnilise roodu pealikuna tõstis seal meie sõdurite ettevalmistuse mitme võrra suuremaks, kui vaenlasel. Ta oskas süttada, kaasa kiskuda. Algatusrikas, oli ta oma kangelastega tihti kõige raskemates kokkupuutumistes enamlastega. Ühe niisuguse vägiteo juures sai ta Järvekülas jaanuarikuus 1919. a. korraga kaks rinnahaava, käest läbilastud ja kaelast kuuliga riivatud. Et seltsimeestele oma haavamisest mitte märku anda, läks seljataha lähemasse talusse, kus 3 noort Eesti talutütart laua taga õmblesid. Palus käe haava, mis palju verd jooksis, aidata kinni siduda. Keegi ei aidanud: talu oli enamline. Õunapuu nõrkas ära. Kui teda sanitaarviimaks verelombi seest üles leidis, siis olid tal mõlemad suure väärtusega revolverid ära varastatud! Sidumisele minnes laulis isamaa laulu ja vaikis arsti nõudmisel: kuul oli rinnust läbi läinud. Oma abikaasa, kellega ta alles poole aasta eest abielusse heitis, võttis vastu lausega: „Kui terveks saan, lähen jälle.“ Ja ta täitis oma sõna. Tugev organism paranes mõne nädala jooksul. Veel ei olnud rohke verekaotamise tagajärjed arstitud ja puhkeaeg möödus, kui Võru poolt, kus Kalevi maleva võitles, rahutud teated hakkasid tulema. Õunapuu sõitis julgustama. Oli tarvis Setumaad vabastada. Õöl vastu 2. aprilli sunniti vaenlane Petseri eelsest külast lahkuma. Pealik Õunapuu sõitis kaaslastega ette seisukohta selgitama. Seal kostsid paugud, ja ta seltsimeestest mitu langesid, kuna ta enese all hobune tapeti. Kui

osav kütt, kelle trehvvavast kuulist vaevalt eluga pääsed, hakkas ta vaenlast otsima, kes arglikult paeauku enese ära peitnud. Uus pauk, ja kuul tungis seljagant rinda, aortat läbi lüües. Surm oli silmapilkne.

Nii kell 1 lõunal 2. aprillil lõppes Õunapuu lühike elu sel ajal, kui taist isamaa kõige enam lootis.

Kadunuga läks hauda põhjalik asjatundja alal, mis Eesti koolis tähtsajakohta on omandanud.

Seltskond, noorsugu, nagu välgust tabatud, tõusis Õunapuu surmasõnuni puhul ärkvele. Leinarongi vastuvõtmine ja ärasaatmine Tallinnast kadunu sünnipaika, nagu avas silmad mitmele, kelle me kaotame.

Vara hommikul, teisipäeval, 8. apr., jõudis Õunapuu põrm Lauri jaama, kust ta hobustega läbi Vändra alevi Liivoja talusse viidi. Alevi Spordi- ja Tuletõrjujate seltsid valmistasid suurepärase vastuvõtmise, mis tol ajal iseeneest suur sündmus oli, sest enamlaste hirmusurve järele oli mõtte ülesvõtmine, esimese suurema Eesti sõdurile matust teha, juba silmapaistev tegu. Väga liigutav oli kohaliste haritlaste oma kokuseatud laulude ettekanne.

Liivoja talust viidi puusärk Vändra kirikusse ja sealt surnuaiale. Matmist toimetas kirikuõpetaja Nuudi kohaliku preestri, seltside, laulukooride ja haritlaste kaastegevusel. Muu seas haua ümber olid: Tallinnast — rahvaülikooli esitaja, õpetajate seltsi esitaja, „Ühistöö“ asemik, boy-scoutide esitaja, linna reaalkooli, poeglase kaubanduskooli, komertskooli, kunstkäsitöö kooli esitajad, reaalkooli lastevanemate asemik ja direktor. Vändrast: Spordi seltsi tegelased, tuletõrjujate selts, kurtummade kool, haritlased ja rohkesti rahvast.

Hauda sängitamine sündis 9. aprillil kell 4 p. l. Ilm oli ütlemata ilus, mis isamaaliste hauakõnede muljet süvendas.

Kõige selle toreda matmise tsere-moonia — kõnepidamise, tunneteavaldamise, isamaalikkude lubamiste ja tõe-tuste peale vaatamata on seltskond kangelas Õunapuu haua täiesti unustanud. Isegi risti ei ole.

Nii puhkab isamaa mullas töötusrikkam Eesti noorsoo virgutaja, seltskonnategelane ja palavam isamaalane.

Tallinna Eesti Õpetajate Selts.

*

Juimese mälestuseks.

Anton Õunapuu oli üks neist, kes läks uusi radu otsima. Pidi julgust oleva astuda õppeasutusse, mille kohta kodumaal veel mingit ettkujutust ei olnud ja mille kohta ei võinud ette näha, et tema lõpetaja tulevikus võiks haljale oksale jõuda. Õunapuu riskeeris. Kõikide tundemärkide järele otsutades ei olnud siin mõne moodiasjaga tegemist, vaid oli sisemine tung tundma õppida seda ala, mille peale nii vähe rõhku pandi, jah isegi põlati.

Juba aastasade jooksul korraldati lauset „mens sana in corpore sano“, kuid sagedasti, nagu pilkeks.

Igakülgse arenemise asemel, mida noorsugu oli õigustatud vanemalt põlvelt saama, paenutati ta ikka kangema ja kõvema vaimlise dressuuri alla. Pandi rõhku ainult hinge peale; keha aga vaadeldi, nagu juhusliselt valmistatud ülikonda, millel on küll ülesandeks olla eluavalduste koondamise aluspinnaks, millel aga selle peale vaatamata ei ole iseäralist tähtsust; sagedasti leiti, et keha vaimlisele arenemisele isegi takistuseks on.

Ühelt ja teiselt poolt tõusis tugev vastuvool sellele ühekülgsel kasvatusel. Seati kasvatus ülesandeks vaimliselt ja kehaliselt terve inimese kultuur. Õunapuu oli meil üks esimestest, kes sellest voolust aru sai; ta oli aga esimene, kes meil füüsilise kasvatusel eest hoolitsemisele, sellega siis harmoonili-

sele kasvatusesele põhja pani. Ta ei olnud uute süsteemide loojaks — selleks oli ta elu liig lühike; ta oli aga elava mõtte vaimustatud ja mõjukas laialikandja.

*

1913. a. suvel nägin Õunapuud esimest korda. Ta esines kui tagasihoidlik ja äärmiselt viisakas noormees. Esimesel silmapilgul tundus, nagu oleks see viisakas isegi üleliigne. Hiljem nägin, et see Õunapuu kasvatusese ja distsipliini tähtsam osa oli. Ta oli ühteviisi viisakas võõraste ja tuttavate, vanade ja noorte vastu. Temaga üheskoos töötades nägin, kuidas ta õpilaste peale isiklikult just sellega mõjus, et ta nende vastu viisakas oli, neis igas ühes alati isikult nähes.

Õunapuu oli Soomest tagasi jõudnud ja tuli Tallinnasse vaatama, kas oleks kuskil võimlemise õpetaja kohta saada. Tol ajal valitses kehalises kasvatuses sõjakas toon. Võimlemise asemel korraldas Vene valitsus sõjaväelise korra õpetamist. Asja juhtideks olid ohvitserid, kes õpilastega harilikult samuti ümber käisid, kui nad seda olid harjunud kasarmutes soldatitega tegema. Kooli sattus sisse valjus, karmus ja kasarmu õhk.

Selle kohta võttis Õunapuu jutus seisukohta. Ta seletas, et tahab võimlemise õpetamist seada aluseks noore inimese arenemisele; ühtlasi tahtis ta vähendada moodsaks saanud sõjalise kasvatusese mõju.

Sügisel asus Õunapuu Tallinnasse linna kaubanduskooli võimlemise õpetajaks. Muidugi tuli ka temal mitmeti käia kindlasti ettekirjutatud teedel, kuid vahe Õunapuu meetodi ja hariliku turnimise õpetamise vahel tuli varsti avalikuks. Samal aastal oli „Estoonias“ kaubanduskooli õpilaste pidu, mille tähtsamaks osaks võimlemise harjutused Õunapuu juhatusel olid. Ehk siin küll ainult väikest osa suurtest kavatsustest

pakkuda võidi, avaldas see osavõtjate peale siiski ühist mõju. Mindi koju tundmisega, et võimlemine ei ole toore jõu, vaid tervise, osavuse ja ilu kultiveerimine.

*

Pärast tuli Õunapuu aastate jooksl mitmel puhul näha. Nägin teda scoutide organiseerimisel. Seesama viisakus, asjalikkus, tõsidus, ilma mingisuguse surveta tema enese poolt. Noored rakendati väikesi ülesandeid täitma, nad tegid seda, nähtavalt tundes, et see on ettevalmistuseks suurele elu võitlusle.

Kaks kolm aastat pärast seda nägin samu õpilasi lahinguväljale minemas ja sealt tagasi tulemas. Üleüldine mulje oli kõigil ühine. Meie noored mõistsid ilma kaebamata raskusi kanda, julgesid julged olla ja surmale silma vaadata. Paljude nende kasvatamises oli Õunapuu oma osa töötanud.

Mitte ainult koolis, vaid ka mujal oli ta kasvatajaks. Ma arvan, nii mõnelgi kursustest osavõtjal on meeles need õnnelikud tunnid, mil Õunapuu juhatusel spordiharjutustest osa võeti. Mul tulevad meele Tallinna rahvaülikooli võimlemise harjutused 1917. a. suvel. Meid oli kirju kari — naisterahvaid ja meesterahvaid, 13 kuni 53 aasta vanuseni, kuid meid kõiki ühendas see tõsine töö, mida tegime ja mille hingeks oli Õunapuu. Kõik oli siin ühetasa tähtis ja tarvilik: kõie venitamine, reas käimine ja võidujooksmine.

Õunapuu suitis elustada ja sisukaks teha ka kõiki teisi rohkearvulisi era- ning õpetajate kursusi, mida ta korraldas.

*

1917. a. revolutsiooni algul oli tarvis korralageduse ärahoidmiseks jõudsid organiseerida. Tallinnas asusid inimesed vabatahtlikult kokku ja korraldasid miilitsa. Ilma pikema kahtlusetta võttis Õunapuu 5. jaoskonna miilitsa komissari kohustused oma peale.

Ta sai oma uute ülesannetega hiilgavalt toime. Miilitsameeste usaldus tema vastu kasvas iga päevaga. Oli silmapilkusid, kui nad Õunapuud tahtsid miilitsa ülemaks valida. See ei tulnud aga sugugi demagoogilistest võtetest, vaid sellest, et ta ka miilitsinäärde peale kasvavat mõju avaldas.

Käisin teda mõnikord jaoskonnas vaatamas. Võrdlesin imestusega miilitsa ruumisid endise politsei jaoskonnaga. Viisakus, puhas õhk, isegi lilled laudadel. Õunapuu seletas, mehed olla ka suitsetanud, kuid nähes, et tema seda ei tee, on nad toas suitsetamise järele jätnud.

Miilitsas oli Õunapuu koolitöö kõrval. Muidugi kannatas selle all kool, sellepärast loobus Õunapuu ka mõne kuu järele sellest tegevusest, nii pea kui olud lubasid.

Õunapuu käis alati otsitult, korralikult riides. See ei olnud temas edevus, vaid üks osa inimese kultuurist, mille edustaja ta oli. Samuti oli ta alati heas tujus ning mõistis seda ka teistele edasi anda. Meie seltskond on ju, nagu teada, sisuliselt sagedasti õige tühi. Pidudel ei mõisteta rõõmus olla, kuid ühtlasi ei tehta selle juures ka midagi tõsisemat. Seal oli Õunapuu otsitav isik. Varsti pandi terve seltskond tegevusesse; koosviibimine muutus lõbu-

saks olemiseks, millest jääb kauaks ajaks kõige parem mälestus.

Rõõmus optimism käis Õunapuuga alati kaasas, isegi kõige kriitilisematel silmapilkudel. Tahtmata küsisid, kas see mitte liialdatud ei ole. Kuid tema viimane samm, kus ta veel poolhaigena lahinguväljale oma kaassõduritele abiks tõttas, näitab, et siin haruldase elurõõmsa julgusega tegemist oli.

Õunapuu oli läbi ja läbi kunstnik; ta mõistis elust seda leida, mis ilus ja loov. Kahju, et meie selle iseloomu lõpulikku arenemist näha ei saanud.

*

Vististi ei tea seda igaüks, kuidas väikesed lapsed Õunapuud armastasid. Kannatamatalt oodati tema tulekut. Kellegil ei olnud seda osavust lapsi mängides kõrgele õhku hüpatada ja siis kinni püüda, nagu tema seda tegi. Pealtvaatajad vanad inimesed hädaldasid, et ta lapsed maha pillab. Need aga aina õiskasid ja naersid, teades, et nad Õunapuu julgetes kätes olid.

Need väikesed olid mineval aastal nende hulgas, kes teda viimasele puhkusele saates palavaid pisaraid valasid. Nad ei ole teda veel praegu unustanud, ta jääb neile vist ka edaspidi kättesaamata ideaaliks. Vaevalt leidub veel teist, kes neid nii kõrgele hüpataks, nagu Õunapuu. . .

J. Annusson.

Ühtluskool.

(Lõpp.)

Kuueaastase algkooli poolehoidjad teavad ise väga hästi, et see kool armetu tuleb. Nad on katsunud tema armetust täienduskooliga parandada. Aga nagu eespoolsest selguda tohiks, on täienduskooli sisseseadmine — vähemalt sel kujul, nagu teda on kavatsatud — ka õige vähe põhjendatud, ega taha temast vist elulooma saada.

Kuueaastane algkool ühes täienduskooliga tuleks õpilasele kallim, kui seitsmeaastane algkool. Esimeses peaks

ta sunduslikult 8 aastat käima, teises, kõigest 7 aastat. Ja kui meie 7-aastasele algkoolile juure ehitaksime sunduslise 2-aastase edasiharimiskooli, mille juures õpilasel aga ühtlasi võimalus on kusagil ametis olla või ametit õppida, kuna edasiharimiskool temalt päevas kõigest tundi paar ära võtaks, siis saaksime 7-aastase algkooli odavuse juures ühtlasi ka seda kätte, et meie noorsool peale kaunis soliitse hariduse saamise rahvakoolis ei tuleks

järsku uulitsale minna vanaduses, kus ta selle mõjudele õige vastuvõtlik on, vaid et ta veel kunni teatud vanaduseni viibiks õhkkonnas, kus tegemist tehakse aadetega, mis on vastukihvtiks uulitsa mõjudele.

Meie valitsus on omas ametlikus deklaratsioonis kuulutanud, et ta hariduslistes küsimustes tahab kokkukõlas töötada õpetajakonnaga. Viimase õpetajate päeva tähtsamaks aineks oli vaie-lus küsimuse üle, kas peab algkool kuue- või seitsmeaastane olema. Suure häälteenamusega võeti vastu seitsmeaastane algkool. Kuueaastane algkool ühes täienduskooliga sai ainult mõned hääled. Kas ei tuleks siit tarvilikka järeldusi teha?

Võtaksime vastu 6-aastase algkooli, siis tuleks meil omi praegusid rahvakoole, millel 7-a. kursus, lõhkuma hakata. Rahvas on neid viimaselgi raske ajal asutanud ja uutest asutamise kavatsustest on mitmel pool kuulda. Ka sellest tuleks tarvilikud järeldused teha.

Kokkuvõttes peame otsusele jõudma, et kuueaastane algkool meile mitte vastuvõetav ei ole.

Haridusministeeriumi poolt Asutavale Kogule ette pandud eelnõu järele kestaks algkooli kursus 7 õppeaastat, mille juures algkool võiks jaguneda kaheks astmeks: 4 esimest õppeaastat moodustaks esimese astme, 3 järgmist teise. Seitsmeaastane algkool oleks ühtlaseks põhikooliks kesk- ning kutsekoolidele. Nagu eespool tähendatud, on see seisukoht ka õpetajate-päeval suure häälteenamusega vastu võetud.

Seda seisukohta ei tarvitse enam pikalt-laialt põhjendada, kuna üleüldised põhijooned juba selgitatud ja teiste kavatsuste juures ka 7-aastast algkooli puudutatud on. 7-aastase alg- ja 5-a. keskkooli kaitseks võiks ette tuua kõike seda, mis 8-a. algkooli headeks külgedeks nimetanud oleme, kuigi osalt vähemal määral, aga selle eest on pika keskkooli poolehoidjate poolt temale vähem ette heita ja on ta ka rohkem meie jõu kohane. Kokkuvõetult oleksid selle kavatsuse head küljed järgmised:

1. 7-a. algkool annab tervele meie rahvale võrdlemisi tubli hariduse. Sellest vähema haridusega on meil elus juba osalt praegugi veel suuremal määral aga tulevikus raske läbi saada.

2. Sellest vähem haridus ei saa olla tarvilikuks aluseks mitmesugustele kutse- ning oskuskoolidele, mida meil lähemas tulevikus suurel arvul asutada tuleks.

3. Kuna algkoolis õppimine kodu läheduses odavam tuleb ja üldhariduslise kooli õppeajast selle kavatsuse järele suurem osa algkooli peale langeb, siis on ka vaesemalgi õpilastel rohkem võimalust edasi pääseda. Ja pikema kestvuse tõttu on algkoolil enam võimalust õpilast nii kaugele viia, et vähemalt anderikkamail algkooli lõpetajail — kui neil jõudu pole otsekohe kesk- või kutsekooli astuda — iseseisvaks edasirühkimiseks tee mitte enam nii kinni pole, nagu praegu.

4. Kauem ühtlases algkoolis viibides kaovad ära liig teravad vahed, mis meil üksikute rahvakihtide vahel tekiavad ja milleks praegune koolikorraldus omalt poolt kaasa aitab.

5. Ei tarvitse noorelt linna — vanemaist, perekonnast ja kodukohast kaugele — kooli astuda. Kodukoha ümbrus oma läbielamistega, mis lapse hingele arusaadavad, omased, sügavalt sisse tunginud, annab koolile võimaluse loomuliku aluse luua, mille peal põhjeneb lapse edaspidine vaimuelu.

6. Kolmeastmeline üldharidusline kool on hingeteadusliselt põhjendatud, kuna kooli üksikud astmed vastavad lapse arenemisjärkudele.

7. Kuna selle kavatsuse järele korraldatud üldharidusline kool on rajatud kasvatus- ja hingeteaduslisele alusele, siis jõutakse temas ka kõige otstarbekohasemalt tagajärgi saavutada nii kasvatus- kui ka õppetöös. Nii ei või põhjendatud olla etteheide, et selle kavatsuse järele korraldatud keskkool oma õppekava üleüldse ei suutvat läbi minna, iseäranis aga mitte võõraid keeli tarvilisel määral omandada. Mis keskkool nüüd 5 aasta jooksul vähem teeb, kui enne 7—8-a. jooksul, seda teeb algkool nüüd rohkem. Ka pika keskkooli poolehoidjad ei soovita esimesel 4 õppeaastal — põhikoolis — võõraid keeli õpetada. Esimene võõras keel algaks siis 5-dast õppeaastast, see on algkooli II astmel. Kuigi 5-da õppeaastaga keskkool algaks, siis ei võidaks võõras keel ometiigi mitte. Ei kavatseta ju võõraid keeli ka algkooli teisest astmest hoopis

välja jätta, kus esimene võõras keel samuti 5-õppeaastal algaks. Siia maani taheti võõra keele õpetamist juba algkooli 3-dast õppeaastast alata. Teist võõrast keelt võiks õppida teisel astmel need õpilased, kes kindlasti keskkooli edasi lähevad. Aga ka neil õpilastel, kes algkooli ülemal astmel ainult üht võõrast keelt on õppinud, peaks võimalus olema keskkooli sisse pääseda, kus neile teises keeles järeldatavate tunnid tuleks sisse seada. Vähemalt mõned keskkoolid peaksid nii korraldatud olema. Nii korraldatud alg- ja keskkoolis jõutakse ka keeli tarviliselt omandada. Ladina keelt või muud kolmandat võõrast keelt võib õppima hakata igatahes mitte enne 8-dat õppeaastat — millega keskkool algab, — nii et 7-aastane algkool siin takistuseks ei oleks. Vanade keelte põhjalikuma õppimise võimaldamiseks võiks ju üks või kaks keskkooli olla — selle järele, kuidas tarvidus nõuab —, mis harilikust keskkoolitüübist lahku läheks. See ei segaks sugugi ühtluskooli, vaid teeks ta paenduvamaks.

8. Seitsme aasta kestusel on õpilastel võimalik hea eduga ühes töötada, nagu sellest eespool pikemalt on sedetatud. Algekooli lõpuks on õpilaste kalduvuste ja vaimuannete kohta selgusele jõutud, nii et algkooli järele harunemine järgneda võiks. Varemalt harunemist — juba 4-õppeaasta järele — on meil põhjendatud, esiteks sellega, et muudu keskkool oma võõraste keeltega toime ei saavat, ja teiseks sellega, et ka Saksamaal seda nii teha kavatsetakse. Võõraste keelte õppimise kohta on eespool vastuväiteid ette toodud. Saksamaa eeskuju kohta võiks tähendada, et mujalt ka teistsuguseid eeskujusid ette tuua võib ja isegi Saksamaal kõik sellega nõus ei ole, näit. Lay, Tevs, Rein. Meil ei tarvitseks Saksa liig varast ja pedantlist latritesse jagamist jälgida. Tegelikult ei sünniks liig varane harunemine mitte õpilaste võimiste ja kaldumiste järele, vaid tähtsal määdul õpilaste vanemate rahakoti järele. Ka ei ole Saksamaa uue kavatsuse järele neilt õpilastelt, kes pärast 4. õppeaastat keskkooli edasi ei lähe, võimalus võetud keskkooli haridust teisel teel saada. Niisama ei ole ühtluskooli poolehoidjad meil selle vastu, et

peale normaaltüübiliste alg-, kesk- ning kutsekoolide teatud piirideni erandid ja kõrvalekaldumised lubatavad on niivõrd, kui võrd nad on tingitud elunõuetest.

9. Seitsmeaastast algkooli on võimalik võrdlemisi hästi kaheks astmeks jagada, kuna kuueaastase algkooli astmesse jagamise juures kas mõlemad astmed, või vähemalt üks neist tähtsalt kannatama peab. Algekooli kaheks astmeks jagamine on põhjendatud ka elunõuetega. Ei suudeta ju igal pool algkooli terves ulatuses üles ehitada, kuna aga tähtis oleks, et just esimene aste laste kodust mitte väga kaugel ei oleks. Suurte koolide tarvis puuduvad meil ka sellekohased majad. Neid ei jõuaks meie lähemas tulevikus ehitada, kuna sadanded miljonid selleks ei jätaks. Esimese astme koolid, mida meil arvu poolest kõige rohkem tuleks, töötaksid suuremalt osalt kahe õpetajaga kahes klassitoas ja oleksid majad nende tarvis kergemini kättesaadavad endistele koolimajadele juureehitamise teel. Kõrgema astme koolide tarvis, mis kolmeklassilised oleksid, tuleks peasjalikult mõisa hooned ära kasutada. Viimaks on algkooli kaheks astmeks jagamine tingitud ka meie õpetajate koosseisust, vähemalt praegu ja lähemas tulevikus.

10. Seitsmeaastane algkool ühes 2—3-a. edasiharimiskooliga, mis õpilastel mitte tervet aega ära ei võta, vaid temale võimaldab ühtlasi kusagil ametis olla, tuleb õpilasele odavam kui 6-aastane algkool ühes 2—3-a. täienduskooliga, mis — kuna ta algkooli 5-da ning 6-da õppeaastaga ühise terviku moodustaks — hariliku kooli taoliselt peaks korraldatud olema ja sellepärast õpilastel terve tema tööaja nõuaks. Ka kooli ülevalpidajatele tuleb edasiharimiskooli ülevalpidamine palju odavam kui täienduskooli ülevalpidamine. Esimeses oleks õpetajaile tasu maksta 8—10 nädalatunni, teises 34—36 nädalatunni eest. Täienduskoolile lähevad tarvis oma klassiruumid, kuna edasiharimiskool — et ta õhtuti või muul ajal koos on, kus algkoolil õpetust ei ole — ka algkooli ruumidega läbi ajada võiks. Niisama võiks ka õppeabinõud, millest meil suur puudus, algkooli kõrgema astmega ühised olla. On hea, kui tulevikus jõuaksime neid kooli eriruumi-

dega, õppejõududega ja õppeabinõudega varustada, aga hakkama saaksime nendega ka vähemal viisil. Nii ei ole siis 7-aastase algkooli ja 2—3-a. edasiharimiskooli maksmapanemine mitte raskem kui 6-aastase alg- ja 2—3-aastase täienduskooli maksmapanemine ja selle juures on ta rahva kasvatuse seisukohalt õieti otstarbekohasem, kuna õpilane ühe aasta kauem hariduse heategeva mõju all on. Ei ole ka tähtsusetu see asjaolu, et õpilane ka veel sel ajal kooliga ühenduses on, kus ta juba tegeliku eluga lähemasse ühendusse on astunud (ametis olles); tegeliku elu küsimused tuleksid realsemalt koolis vaatlemisele ja seisukoha võtmisele.

Kõike kokku võttes peame otsusele jõudma, et 7-a. alg- ja 5-a. keskkool meile kõige vastuvõetavam ja ka lähemas tulevikus läbiviidav oleks. Kõrgete algkoolide asutamine ja kihelkonna- ning endistele 2-klassilistele ministriumikoolidele ülemate klasside juurelisamine näitab ka, et 7-aastane algkool vastab rahva haridusnõuetele. Ka õpetajate-päev on 7-aastase algkooli meil praegu kõige vastuvõetavamaks lugenud.

Mõned 6-aastase algkooli poolehoidjad, kes teda siamaani südilt kaitsenud, on minule isiklikult seletanud, et 6-aastase kooli mõte mitte väga õnnelik ei ole ja et nad valmis oleks 7-aastase poolt hääletama, aga selle tingimisega, et klassilisesse keskkooli juba peale 4-dat õppeaastat astuda võiks. Nad on peasjalikult selle vastu, et 7-aastane algkool omas terves ulatuses ja ainuüksi kõigile teistele koolidele akuseks oleks. Nende arvates oleks peakeskkooli tüüp 8-aastane keskkool ja kõrvaltüübina lubatav 5-aastane keskkool (peasjalikult reaaltüüp). Minu arvates peaks aga peatüüp olema 5-a. keskkool reaal- ja humanitaarharudega ülemais klassides ja selle kõrval lubatavad ka teised keskkooli tüübid. Nii ei oleks lahkuminekud enam mitte väga suured. Küsimus, kuidas keskkooli korraldada, kas peale peatüübi ka teisi lubada, kuulub keskkoolide seadusesse. Algkooli seaduses on tähtis ära määrata, et kõigil algkooli lõpetajail, kes seda soovivad, võimalus oleks takistuseta keskkooli astuda, et algkool oleks sellega ühtluskooli esimeseks järguks. Et Asutavas

Kõigus keskkooli seadus niipea veel arutusele ei tule, siis ei ole keskkooli korraldamise küsimus nii aktuaal.

Kutsekoolid oleksid kaheksagused: alam- ja keskkutsekoolid. Alamkutsekoolides kestaks õpetus 2 või 3 aastat, selle järele kui palju üks või teine kutse erioskust nõuab, kuivõrd raske selle oskuse omandamine on ja missugust ametit just tahetakse omandada. Nii võiks, näituseks, alampõllutöökoolis kahe aastaga juba toime saada, kui sinna põllutöölise lapsed sisse astuvad seks otstarbeks, et pärast põllutööd paremini teha oskaksid. Merikoolidel, käsitöö- ja tehnikaõppeasutustel oleks vast kolmeaastane kursus otstarbekohasem. Alamkutsekoolide õpetus oleks selle üldhariduse peale ehitatud, mis 7-aastane algkool annab. Õppimise aeg alamkutsekoolides läheks sellepärast peasjalikult tegelikule kutsele ettevalmistamise peale. Need koolid oleks meile väga tähtsad, kuna meil puuduvad inimesed, kes omal kutses tegeliku elu nõuetele vastavad. Keskkutsekoolid peavad meile andma kutseharidusega isikuid, kes teaduslikult asja sisse on süvenenud. Selleks läheb neile vaja sügavamalt üldharidust, kui seda algkool annab, iseäranis loodusteaduses, füüsikas, keemias, matemaatikas. Neid aineid tuleb keskkutsekoolides peale eriainetega õige sügavalt läbi võtta. Seepärast peaks õpetus keskkutsekoolides vähemalt 5 aastat kestma.

Õpetajate seminaar on kutsekool, mis kõige vastutusrikkamale ja keerulisemale kutsele ette valmistab, sellepärast peaks tema kursus 6 aastat kestma. Et meil ettevalmistatud õpetajaist väga suur puudus on, siis tuleks seminaarid nii korraldada, et juba 3 esimese aasta kursuse läbivõtmine õiguse annaks 4-aastases algkoolis õpetada. Mõne aasta praktika järele astutakse uuesti seminaari ja omandatakse viimase kolme klassi läbitemise järele õiguse algkooli kõigis klassides õpetada. Ka peaks võimalik olema seda õigust omandada ekssami teel, mis seminaari juures korraldatakse. Niisama võivad, kes soovivad, seminaari 6 klassi järgimööda läbi teha. Arvan, et neist seminaari lõpetajaist, kes vahepeal rahvakoolis töötanud, kõige tusedamad õppejõud võivad välja tulla, kuna nad tulevad seminaari ülemalisesse klassidesse juba teatud küsimus-

tele vastuseid otsima, mis kooli praktika neis äratanud. Niisugune korraldus avaks vaesemaile õpilastele suurema võimaluse rahvakooli õpetaja tööpõllule pääseda. Ka on õige mitnelt poolt kartust avaldatud, et seminaari täie kursuse lõpetajaist väga suur osa ülikooli läheb, kuna neil tee selleks otsekohe lahti on. Teadagi, et see aina soovitav oleks, et meil palju ülikooli haridusega inimesi saaks, aga meie rahvakool peaks siis õige kaua pedagoogiliselt ettevalmista-

tud õpetajate järele ootama ja seminaarid ei oleks oma otsekohest ülesannet mitte täitnud. Kauges tulevikus, kui meil tublidest õpetajaist puudus pole, paneme muidugi oma keskkoolidesse ainult pedagoogilise eriharidusega kõrgema kooli lõpetajad ja algkoolidesse õpetajad, kes seminaari täieliku kursuse on lõpetanud, mis vastab endisele õpetajate-instituudi kursusele.

E. Martinson.

Matemaatika õpetamise uuendusvoolud.

(Lõpp.)

Matemaatika õppeviisi uuenduskatsed Saksamaa koolides.

Juba aastat paarkümmend tagasi algas Saksa- ja Prantsusmaal elujõuline liikumine, et uuendada keskkoolides matemaatika meetoodilist külge. Kiiremini arenes uuendus-püüe siiski Prantsusmaal: kuna seal juba uuendus terves ulatuses on maksa pandud, viibib see küsimus Saksamaal alles vaieluste ja kujunemise ajajärgus. Uuenduste poolehoidjate energilised püüded lubavad aga järeldada, et ka siin matemaatika õpetamise reformi täieline teostamine pea sünnib. Praegusel ajal töötavad Saksamaal (peaaesjalikult Preisimaal) neli tüüpi üldhariduslisi keskkooli (höhere Schulen): gümnaasiumid, reaalgümnaasiumid, ülemreaalkoolid ja reaalkoolid.

Vanad Saksa gümnaasiumid andsid matemaatikast ja loodusteadusest üsna vähe. Uuendusele pani siin alguse 1816 a. J. V. Süvern, kes nõudis, et igas keskkooli klassis nädala kohta 6 tundi matemaatikat õpetataks. Süvern pidas juba siis tarvilikuks viiendas klassis lõpetada selle matemaatika osa, mis meil praegu terve gümnaasiumi kursuse vältusel õpitakse. Vanemates klassides kavatseti käsitada üsna laialdasi alasid kõrgemast matemaatikast.

Arusaadav, et tegelikus elus niisuguse õppekava tarvitamine raskusi tekitas. Kõige pealt ei tahtnud teiste õppeainete õpetajad eneste tunde kärpida fasta. Süverni kavatsusi tuli aegamööda kokku suruda, vähendada kunni 1834. a. küpsuse eksami nõuetena kindlaks määrati õppekavad, mis praegustest vähe

erinevad. Vene gümnaasiumidest läksid Saksa omad matem.-õpetamise alal järgmiselt lahku: Algebra kursusest oli Saksa gümnaasiumides välja jäetud määramata võrrendid ja ahel-murrud. Selle asemel olid vanemas klassis algebra ja geomeetria ühendamise otstarbel õppekavasse asendatud koordinaatide õpetus ja lühemad õpetused analüütilisest geomeetriast.

Saksamaal praegu tarvitusel olevatele matemaatika õppenormidele pandi alus keskhariduse konverentsil 1900. aastal Berliinis. Siin harutati ka küsimust kuidas uuendada matemaatika õpetust keskkoolis.

Uuendusliikumise algatajaks sai Goettingeni ülikooli prof. F. Klein, kes seisab tähelepandaval kohal Saksa matemaatikuste keskel, varustatuna laialdase matemaatilise haridusega ja hea kõneanniga. Uuendusküsimust tuli aga ettevaatlikult arendada, et mitte vastaseid kohe alguses liialt hirmutada. Sel põhjusel leidis Klein tarvilikuks 1900 a. konverentsil ainult toonitada, et matemaatikuste keskel valdavalt laieneb püüe matemaatika õpetust põhjalikult uuendada. Ühest küljest peab uuendus matemaatika õpetust elustama, lähendades teoreetilisi alasid praktiliste teadmistega, kuna teisest küljest keskkooli õppekavasse asendatakse kõrgema matemaatika algmõisted.

Sellel konverentsil ei jõutud uuendusküsimust kindlalt otsustada: konverentsi huvi koondus enam teistele küsimustele. Kuid sellest ajast peale hakkab Klein enda uuenduskavatsusi energiliselt ellu viima. Tema lähema abilisena asub tööle sellesama ülikooli füü-

sika professor E. Riecke. Oma uuendusaadete üle peab prof. Klein hulga ettelugemisi, käsitab neid õpetlaste koosolekutel, püüdes uuendust maksimaalselt panna koolides, niipalju, kui mõjulolevad korraldused seda lubasid. Tänuks võeti vastu uued vaated õpetajate kursustel, mis Göttingenis iga kahe aasta järele toime pandi (F. Klein: „Elementarmathematik vom höheren Standpunkte aus.“ Vorlesungen, gehalten im Wintersemester 1907—1908. On olemas ka venekeelses tõlkes.). Paljude takistuste peale vaatamata läks Kleinil väsimata püüdmiste tõttu siiski korda niikaugele jõuda, et tema uuenduskaavatsus Breslau konverentsil 1904 a. kõikkülgselt arutusele võeti. (Varemalt oli seda käsitatud Hamburgi konverentsil 1901 a.). Ettepanekule pühendati eriti koosolek, mis avati K. Fricke kõnega: „Loodusteaduse ja matemaatika õpetamise praegune olukord keskkoolides.“ Sellele järgnesid prof. Kleini aruanded „Matemaatika ja füüsika õpetamisest. Nimet. aruanded ilmusid F. Kleini raamatus: „Hundert Jahre mathematischen Unterrichts an den höheren Schulen Preussens“. Kongress võttis vastu järgmise resolutsiooni, mis muude õppeainete kõrval ka matemaatika ala puudutab:

„Arutamisel käsitatud küsimuste suurt tähtsust tundes, avaldab koosolek presiidiumile soovi, et nende küsimuste arutamist jätkataks iseäralises komisjonis. Komisjon, kelle kokkuseade olgu võimalikult mitmekesine, peab esinema kõikidest ettepanekutest niisuguse kokkuvõttega, mis suudaks ühendada mitmesugused nõuded ja võiks arutusele tulla järgmisel kongressil.“

Komisjoni valiti peale Kleini veel mitmed silmapaistvamad Saksa teaduse ilma esitajad. Komisjon töötas kolm aastat üsna intensiivselt. Juba Merani kongressiks (1905 a.) seadis ta kokku laialdased eeskavad kolmetüübiliste keskkoolide jaoks ühes seletuskirjadega. Stuttgardis järgmisel aastal toimepandud kongressi ajaks tehti valmis teiste keskkoolide õppekavad (tütarl. gümnaasiumide, reaalkoolide j. t.), kuna Dresdeni kongressiks (1907) esineti laialdase õpetajate ettevalmistamise kavaga. 1908. a. avaldati lähem aruanne komisjoni tegevuse kohta.

Kõige tähtsamaks osaks komisjoni tööväljast jääb aga õppekava, mida „Merani õppekava“ nime all tuntakse ja mis keskkooli uuenduse loosungina tuleb võtta.

Mis matemaatika õpetamisse puutub, siis tunnistas komisjon soovitavaks ja võimalikuks tervest kursusest läbi viia funktsiooni mõiste, kuna kõrgema matemaatika algmõistete õpetamine soovitavaks tunnistati ainult reaalkoolides.

Lahkuminevalt eralduvad Merani õppekavad II klassist algades. Nimelt kuulub II klassi töökavasse juba propedeutiline geomeetria kursus, kuna vanades programmides see III kl. algas. IV kl. asub uuendusena muu seas tähtvalduste funktsionaalse loomu selgitamine.

V klassis algab jooni-funktsioonide graafiline ülestähendamine ja tarvitamine võrdluste väljaarvamisel.

VI klassi uuendusena — teise astme avalduse käsitlemine graafilise meetodiga. Teise astme ühe otsitava arvuga ülesannete arvamine õigejoonte ja paralleeljoonte (roobasjoonte) läbilõigetega abil. Graafiline joonestus, kui abinõu empiiriliste resultaate näitlikuks avaldamiseks.

VII klassis toob uuendus esile astme mõiste arendamise ja ülemineku sellest mõistest näitava funktsiooni juure. Siis veel: logarütm ja antilogarütm vastastikuse ühenduse graafiline ülestähendamine, kahe otsitava arvuga kvadrattõrdluste väljaarvamine arutuse ja graafilise meetodi abil.

VIII klassis sidub ülevaade käsitatud funktsioonidest. Nende tõusu ja alanemise tundmaõppimine (differentsiaali ja integraali mõisted). Arvu mõiste süstemaatiline arendamine kunni kompleks-arvudeni, viimased ühes võttes.

IX klassis lõpeb kursus läbimindud matemaatil. õppe-materjaali, ajaloolise ja filosoofilise ülevaatega.

Merani õppekava tuleb pidada matemaatika õpetusuuenduse suhtes hiilgavaks edusammuks, mille tõttu ka ülemalnimetatud komisjoni aruanne eriliselt õpetajaid huvitama peaks.

Reformaatorite juhtmõtted, mis Saksa maal nii palju poolehoidmist leidsid, tõid esile ka üsna tähelepanevaid vastuväiteid. Kõige otsustavamalt astusid

F. Kleini aadete vastu reaalkooli direktor G. Holzmüller ja tuntud Saksa kasvatusteadlane M. Simon. G. Holzmüller: „Ist es möglich und wünschenswert die Differential- und Integralrechnung in den Lehrplan der höheren Schulen aufzunehmen?“ M. Simon: „Didaktik und Methodik des Rechnens und der Mathematik. 2 Aufl. München, 1908.“)

Iseloomulikuna näib vastase poole juures see asjaolu, et nad ühemeelselt „funktsionaalse mõtlemise meetodi koolides tarvilikuks tunnustavad, leides aga, et see õpilastele ilma suurema õpeviisi murrangutagi kättesaadav võib olla. Peab tähendama, et Holzmüller isegi lõpuks uuenduse poolehoidjaks kaldus. Leppimata vastaseks jäi ainult M. Simon.

Uuenduse poolehoidjad asusid tema elluviimiseks agaralt tööle. Töö kandis vilja. Saksa rahvaharidusministri ringkirjas 8. apr. 1908 a. loeme: „matemaatika õpetajaile tehakse ülesandeks kõigis keskkoolides tutvustada õpilasi ruudulisel paberil empiiriliste vahetõrgete graafilise jälgendusega, tarvitades seda vastavate võrdluste väljaarvamiste juures, kujutades võrdlust: $y = \log. X$.“ Siin näeme küll esimesi samme, kuid uuendusliikumine arenes varsti kiiremalt.

Viimastel aastatel tungisid uuendusvoolud ka naaberriikidesse. Austrias ja Schveitsis arutati mitmesugustes õpetlaste seltsides aruandeid Saksamaal kavatsatavate matemaatika uuenduste kohta. Igal pool võeti vastu uuendusele headsoovivad resolutsioonid.

Arvatavasti selleks, et uuendusele üleilmset heakskiitmist nõutada, tegi Klein IV. rahvusvahelisel matemaatika eriteadlaste kongressil Roomas 1908. a. ettepaneku luua rahvusvaheline komisjon, kes selgitaks matemaatika õpetamise olukorda kõigis kultuurriikides ja soovitavaid uuendusi.

Oma töoviljaga pidi komisjoni esinema järgmisel rahvusvah. matemaatika kongressil Cambridges 1911. a. Lähemalt on ülemalnimetatud komisjoni ülesannetest ja tegevusest kirjutatud: „Vestnik Opõtnoj fiisiki i element. matemaatiki“, nr. 475—476, 485—486, 487, 488, 498, 502, 505 ja 514.

Matemaatika õpetus Prantsusmaa koolides.

Matemaatika õpetuse uuendamise suhtes seisab Prantsusmaa Saksamaa järel esimesel kohal. Mitmed meetodika teadlased tõendavad koguni, et uuendusliikumise eesotsas just prantslased seisvat. Prantsuse matemaatika õpetlaste Lacroix, Bertrand'i, Serré ja teiste õppe- raamatud tõlgiti kõikidesse Euroopa keeltesse ja olid aastakümnete jooksul eeskujuks. Viimasel ajal arendasid seal matem. meetodilist reformi Poincaré, Langlois, Borel j. t.

Tõsi on, et kui Saksamaal matemaatika õpetamise uuendus oli alles vaieldusküsimuseks, ta Prantsusmaal juba maksma pandi. Saksamaa õpetlaste uuendusnõuded võeti siin juba sisuliselt tarvitusele.

Prantsusmaa keskkoolid seati põhjalikult uuele alusele 1902. a. seadusega. See seadus lõi ühe üleüldise keskkooli mitmesuguse jaotusega. Prantsuse keskkool on otsekoheseks jatkaks algkoolile, kus kursus vältab 4 aastat, välja arvatud n. n. laste klass. Esimesed kaks aastat algkoolist moodustavad ettevalmistuse jaoskonna järgmised kaks — elementaar-osakonna.

Prantsuse keskkool jaguneb kahte tsükklusesse: esimeses vältab õpetus 4 aastat, teises 3. Opetekavad on nii kokku seatud, et esimene tsükkel enam-vähem lõpuliku hariduse annab; osa õpilasi astub siit otse tegelikku elusse.

Esimene tsükkel jaguneb kahte osakonda, kuhu õpilased oma valiku järgi astuvad. Üks osakond (A) vastab vana klassika koolile, kuna teine (B) uut kooli kujutab, kus õpetatakse suuremal määral uusi keeli, loodusteadust ja matemaatikat.

Teises tsükkluses, mis juba nelja osakonda erineb, vältab õpetus 3 aastat. Kolmas õppeaasta II tsükkluses jaguneb jällegi kaheks klassiks: mõtteteaduse klass ja matemaatika klass. Lütseumides on peale selle veel eraldi lõpuklass n. n. spetsiaal-matemaatika klass.

Nii vältab õpetus Prantsusmaa koolides algusest kuni kõrgema koolini 12 aastat. Nimelt:

1) lasteklass, õpetus üks aasta; seda klassi tarvitavad vähesed;

2) ettevalmistuse kursus algkoolis — 2 aastat;

3) elementaar-kursus — 2 aastat, millega algkooli kursus lõpeb;

4) keskkooli esimene tsüklus — 4 aastat;

5) keskkooli teine tsüklus — 3 aastat.

Paljudesse kõrgemaise koolidesse peaseb keskkooli teise tsükli lõpetaja ainult võistluseksaami teel, mille ettevalmistuseks lütseumide juures veel eespool nimetatud matemaatika klass on asutatud.

Prantsuse keskkooli süsteemi peetakse väga otstarbekohaseks: ta vastab kolmele nõudele: 1) hoiab tasakaalus kõik keskkooli liigid; 2) annab vanematele võimaluse haridust õpilase valimise kohaselt valida, 3) võimaldab õpilasele ülemineku kõrgemasse tsükliksse astuda enese soovidele vastavasse osakonda.

Matemaatika tunda on algkooli ettevalmistamise osakonnas 3 ja elementaar-os. (4. ja 5. õppeaasta) 4 nädalas. Keskkooli I tsükliks A jaoskonnas 6—8. õppeaastal 2 tundi ja 9. õppeaastal 3 tundi. B. jaoskonnas 6. õppeaastal 5 tundi, 7. õppeaastal 4 tundi, 8. ja 9. õppeaastal 5 tundi.

Mis puutub õppekavadesse, siis valitseb siin kontsentriiline koondussüsteem. Algkooli ettevalmistuse osakond moodustab esimese kontsentri, elementaar osakond — teise, keskkooli esimene tsüklus — kolmanda, teine — neljanda. Edasi domineerib õppekavades püüde loobuda matemaatika kursuse jaotamisest üksikuteks killustatud õppeaineteks, vaid võimalikult ühendades kõik materjal ühiseks terveks ühes lisandustega füüsikast, mehaanikast ja kosmograafiast.

Prantsuse algkooli õppekavas puudub „aritmeetika“ nimetus, on ainult arvamine (calcul, Zählen). Kuid selle peale vaatamata õpitakse siin kätte 4 alustehet tervete, kümnend- ja murdarvudega: õpitakse muutama lihtmurde kümnendmurduks ja vastupidi välja arvama lihtsaid kolmeliikme ülesandeid üheksa- ja kümneaastase arvamise teel. Ülesannete väljaarvamise juures on vaja õpilasi tutvustada meetrimõõdukuga, lihtsamate geomeetria kehadega (nurk, ruut, kolmnurk, ring), lihtsamate jooniste (Figur) pinnamõõduga ja lihts. kehade suurusmõõduga. See kujutab algõpe-

tuse kontsentri. Mingisugusest teooriast ei tohi siin juttu olla; õpetatakse näitlikkude seletuste abil; kursuse eesmärgiks on siin arvamise tehnika väljatöötamine, tähtsamate mõõtude ja mõõtmise abinõude käsitlemise õigus.

Selle teaduste tagavaraga astuvad õpilased keskkooli.

Et A. jaoskonnas matemaatikat vähem õpitakse, vaatleme ainult B. jaoskonda. Keskkooli I klassis näeme matemaatikast veelgi arvamise (calcul) kujul. Korraldatakse kõige pealt läbiminevad kontsentrit. Uudisena õpitakse tähtarvude kirjutamist ja lihtsamate vormelite käsitlemist. Puudub alles algebra ja isegi aritmeetika, kuid on juba tähteline algoritm. Õpilane seisab siin kaugel meie koolidest, kus tähtarvude kirjutamine juba üleminekut algebra õppimisele näitab.

Aritmeetika ilmub alles keskkooli II klassis ja ulatab III klassi. See uus kontsentri moodustab harilikult süstemaatilise matemaatika kursuse, sisaldades ka teise astme (kvadraat) juure väljaarvamist ja aritmeetil. ning geomeetr. progressioonide summaarvude leidmist.

Olgugi, et ka siin õppekava seletuskiri soovib loobuda teoreetilistest peensustest, siiski tuleb õppematerjali juba märksa sügavamalt ja üksikasjalisemalt käsitleda; osa õppekavast peab pühendatama tähtsamatele kommerts-arvamistele.

Alles keskkooli IV, s. o. esimese tsükli viimases klassis, algab algebra õpetus. Et õpilased tähtarvudega juba tuttavad on, siis nõuab õppekava siin lühikest, kuid siiski tervet algebra kursust. Log. tabelit tarvitatakse nelja kohalise kümnendik numbritena.

Siin tutvustatakse aga õpilasi ka funktsiooni mõistega, minnakse läbi funktsioonide analüütiline ja graafiline tundmaõppimine järgmisel kujul $ax + b$ ja $(ax + b) : (a^1x + b)$.

Teiseks klassist algab lühikene geomeetria kursus ühes geomeetrilise joonestusega. II ja III klassis minnakse läbi planimeetria, IV klassis stereomeetria; siia kuuluvad ka lühemad teadmised plaaniidest, maamõõtmisest ja nivelleerimisest.

On vaja meeles pidada, öeldakse õppekava seletuskirjas, et esimese tsükliks õpilased veel laste hulka kuuluvad ja

mitmed nendest selle tsükluse lõpetamisel lüteumist peavad lahkuma. Sel põhjusel peavad nad koolis omandama võimalikult rohkem praktilisi näitusi reaalu-elust. Teoreetilist õpetust on vaja süvendada konkreetiliste näitustega — vähemalt esialgul. Ainult aegapidi ja suure ettevaatusega võib õpilasi tutvustada lihtsamate mõtteliste mõistetega, selgitades rohkearvuliste näitustega punktipealsete määruste ja loogiliste seletuste vajadust.“

Kindla ja teaduslike laadiga matemaatika kursus algab alles järgmises kontsentris — II tsükluses. Saksa koolimeeste uuendusõudused leiavad seega teostamist juba I tsükluse viimases klassis, nagu eespool nägime.

Keskkooli lõpuklass — matemaatika klass — annab uue matemaatika koonduuse. Siis leiame aritmeetika kordamise täiendustega (periodilised murrud, ligikaudsed arvamisid), kordava algebra kursuse, milles märksa suurenenud õpitavate funktsioonide arv, geomeetria ja trigonomeetria kordamise, mis täiendatud algmõistetega polaaride, vektorite, kartograafika projektsioonide ja kuhiklõigete (konisch) õpetustest. Siia kuuluvad ka joonis-geomeetria (deskriptive geometrie) ja mehaanika elementaarkursused.

Siin on isegi Saksa koolimeestest ette jõutud.

Matemaatika õpetuse arenemine Inglismaa koolides.

Sel ajal, kui Euroopa mannermaal möllasid usulised ja poliitilised tormid, arenes Inglismaa võrdlemisi rahulikult. College'id töötasid seal juba XIII aasta-

sajast pea ilma suuremate uuendusmuudatusteta, nagu praegugi, vastasid nad ainult jõukama klassi huvidele. Õpetuseandmises seisib klassika haridus esimesel kohal. Matemaatika t peeti kõrvalise tähtsusega õppeaineks kunni 19. aastasaja 60. aastani. Enam hoolikamalt õpiti geomeetria, tarvitades õpperaamatuna Euklides't. See Inglise koolide iseärsus on senniajani püsinud. Põhjuseks võiks ette tuua järgmisi asjaolusid. Aritmeetikat ja algebrat uuendati kunni- 19. aastasajani; materjal kogunes pikkamisi; sümbolised märgid võeti tarvitusele alles 17. aastasajal, kuna metoodiline käsitlus täiesti puudus. Selle vastu kujutas geomeetria lõpuleviidud täielise süsteemi, mille hiilgav ehitus kahtlust ei äratanud kunni 19. aastasaja keskpäigani. Euklidese raamatut ülistasid taevani kõik matemaatikused 15—17. aastasajadel. Euklides'e raamatut ei peetud üksi geniaalseks, vaid ka kõigile arusaadavaks.

Matemaatika õpetuse uuendust hakati teostama Inglise koolides aastat 30 tagasi. 1889. a. asutati Inglismaal Abbey-Hall'is kool, kus laboratooriline meetod puhtal kujul tarvitusele võeti. Nimetatud kool sai algkujuks paljudele koolidele teistes maades. Ka Inglismaal on järgnevatel aastatel rohkesti õppeasutusi avatud, kus matemaatika uuendatud kujul õpitakse. Ajalooliste Colledge'ide kõrval töötavad avalikud koolid: „Public schools.“

Kõige edulisemalt tarvitatakse aga uuendusi Ameerika koolides. Siin näib laboratooriline õppeviis ka matemaatika alal täielise eluõiguse võitvat. J. Prümmel.

Uus vaim koolis.

Allpool toome Saksa haridusministri Konrad Haenishi üleskutsed 27. novembrist 1918. a. õpetajatele ja õpilastele. Järgnevas esitame Saksa koolimehe arvustuse nende kohta.

Üleskutse õpetajaile.

Meie aja ajaloolised sündmused ei või ja ei tohi keskkoolist jäljeta mööda minna. Nad seavad õpetajatele uusi kasvatuslisi ülesandeid, mille lahendamiseks meie siin mõned juhtnöörid anname.

Uues vabariigis on igalühel oma täielik ilmavaate ja enesemääramise vabadus, ka riigiametnikul, ja meie ei mõtlegi koolides õpetajate vabadust piirata. Poliitilise vaate ja tegutsemise pärast väljaspool teenistust ei võeta kedagi vastutusele. Aga me nõuame ametnikult ametitegevuses kindlat kohusetäitmist. Meil on teada, et viimasel ajal siin ja seal sellest juhtnöörist on kõrvale mindud ja üksikud õpetajad on ka õpetuses poliitilisi küsimusi arutanud ning ühekülgelt neid õjstustanud.

Ses on süüdi aja meeoleolu. Meie ei süüdistata õpetajaid, kuid loodame aga, et nüüd õpetust teadusliku objektiviteedi vaimus antakse, ja teda pahatahtliliselt ei tarvitata selleks, et poliitiliste arvamisteta ja õpetaja autoriteediga vaikimisele sunnitud õpilastega päevaküsimusi arutada. Saksamaa hirmus kaotus seab kasvatajale raske ülesande. Kergesti võib meie noortes viha ja kättemaksmistundeid vaenlase vastu kasvatada, lootes sellega isamaalist tunnet äratada. Meie peame tõsiselt võitlema selle odava patriotismi vastu. Noorsoole ei tohi õpetada viha ja kättemaksmist ka vaenlasegi vastu. Meie tahtmine õiguse ja õigluse valitsust luua, ei tohi vaenlaste moraalist ära rippuda. Ikka peame lootusest ja tahtmisest kinni pidama, et ükskord rahvastevaen kaob ja see sõda — viimane on. Tähendatud vaatele meie ei sunni, kindlaks aga jääb: koolis ei tohi kunagi enam olla aset rahvasteässitustele ja sõjaülendamisele.

Meie jätame kõigile vabaks sisepoliitilisi pöördeid selgitada ja mõistame, et igaüks oma vanu ja armsaid vaateid korraga muuta ei suuda. Rahvale tema raskes seisukorras meie head ei tee, kui minevikku leiname, olevikku ning tulevikku kahtlustame ja meelt heidame. Meie tunnistame, et minevikus keskkoolide õpetajad palju head ja viljarikast tööd tegid. Sellest tööst peab nüüd uus vabadusvaim läbi tungima. Kõiki positiivseid jõude rahvaelus peab arendama, uinuvaid — äratama ja vangistatud — vabastama. Siin ootab kooli suur ja ilus ülesanne: uue sugupõlve kasvatusline arendamine, sugupõlve, kellel kõrge ohvrimeelsus ja ideaalne mõtteviis, äraostmata õigustunne, kõikumata kõlbline julgus ja idealism. Niisuguse uue vaimu edendamiseks on tingimata nõutav suurem vabadus. Väärtuslist kõlblist otsust võib ainult vabaduses teha; ausus ja õiglus võivad ainult vabaduses edeneda. Uus vabadusvaim peab tungima läbi meie terve kasvatussüsteemi. Juba ammu nõudsid õpetajaskonna paremad jõud bürokraatismist võimalikult vähem piiratud tegevusvabadust, oma paremate isiklike võimete tööle rakendamise võimalust. Tahaks nüüd seda püüet laiemalt arvesse võtta. Meie üleskutsesest õpilastele on näha, kuidas meie seda vabadusvaimu

kooli elus avaldada mõtleme. Meil on ka teada, et välised korraldused üksi uut vabadust luua ei suuda. Kõik oleneb sellest, kas leidub kasvatajaid, kelle sügavamad tunded tähendatud vabadusele vastavad ja kes tahavad ja võivad esineda mitte ülematena, vaid õpilaste vanematena, aitajatena ja juhatajatena seltseimestena. Meie ei tee kellelegi etteheidet, kui tema oma äratundmise põhjal meile kaasa tulla ei või ja nõuame temalt ainult, et ta oma ametlikus läbikäimises õpilastega neile sõna ja teo vabaduse jäta, nagu see haritud seltskonnas iseenesest mõistetav. Meie aga pöörame kõigi noorte ja vanade õpetajate poole, kes rõõmuga valmis oleks meie poolt näidatud uut teed õpetuses, läbikäimises ja kasvatuses jälgima. Alles nemad võivad uusi korraldusi elus läbiviia ja nad ei lase ennast heidutada üksikutest nurjaminekutest, mis mööda peasematud. Paremaks tasuks oma tööst eest näevad nad, selles oleme kindlad, noorte jõudude enneaumamata õitsmist. Ja kui mõni nendest praegu kõiki norme, millest meie elupöörang oleneb, täiesti ei jaata, siiski võtavad nad oma tegevusega osa uue vabaduse sisemisest ülesehitamisest ja uute paremate jõudude loomisest meie rahvaelus. Neid lepitagu uue poliitilise olukorraga see mõtte, et sisemine vabanemine ilma poliitilise vabaduseta võimata oleks olnud.

Üleskutses õpilastele.

Uus valitsus pöörab teie, iseäranis vanemate õpilaste poole, et teatada, mida koolile ja noorsoole soovib ja mida ta teilt loodab.

Tuhanded on koolist ilusas vaimustuses tormanud sõtta, oma noort elu isamaale pühendades. Tänuhulka mälestame seda noorsoo ohvrimeelsuse puhangu, sügavalt liigutatud ohvritest, mida sõda noorte ridadest nõudnud. Noortega, kes oma truudust verrega kinnitanud, ei või meie kui alaealistega ja valmimata massiga ümberkäia. Ka teie, noorsugu ja kool, peate osa võtma meie rahva enesemääramisest ja uuest vabadusest. Ja meie loodame, et see, mis endise korra all nälgis, põdes, nüüd terveneb ja õitsma lööb.

Et noorsoo uinuvate ja vangistatud jõudude vabastamiseks algust teha, teemale esimest võimalust anda sügavama

tõelikkusega ja oma vastutusega tema enese elu arendamises kaasa töötada, ja et näidata sihti, milles meie avalik kasvatustöö seisab, määrame:

Igas keskkoolis peab aasta lõpuni pidama ühe koosoleku, millest osa võtavad kõik õpetajad ja õpilased viiendast klassist peale. Koosolek valib salajase hääletamisel ühe õpetaja juhatajaks. See loeb käesoleva üleskutse õpilastele ette ja võtab küsimuse arutamisele, kas järgnevat uusi korraldusi kooli soovitakse. Vaba läbirääkimisele järgneb salajane hääletamine korralduste poolt ehk vastu. Otsustab lihtne häälteenamus. Ei võeta korraldusi vastu, siis peab kõige varemalt kuu jooksul uue koosoleku kokkukutsüma, kui seda vähemalt 30 õpilast ehk 5 õpetajat nõuavad. Koosoleku peab protokolleerima.

Uued korraldused on: „koolikogukond“ ja õpilaste nõukogud.

Nende kohta käivad järgmised määrused:

1) igas keskkoolis peetakse iga kahe nädala jooksul õppekavas äratähendatud tunnil „koolikogukonna“ koosolek, kus õpetajad ja õpilased täiesti vabalt arutavad kooliellu puutuvaid küsimusi. Salajase hääletamisega valivad õppurid ühe õpetaja koosoleku juhatajaks. Koolijuhataja, õpetajad ja kõik õpilased viiendast klassist peale peavad „koolikogukonna“ koosolekust osa võtma. Koosolek võib oma soove ja arvamisi otsuste kujul väljendada, määravat ehk seadustandvat õigust tal veel ei ole. Oma kodukorra loob ta iseseisvalt; arutused ja otsused protokolleeritakse.

2) Koolikogukond valib õppurite hulgast õppurite nõukogu, kes alati õpilaste huvisid kaitseb ning ühiselt koolijuhatajusega ja õpetajatega koolikorra eest hoolt kannab. Õppurite nõukogu töö järel õigus otsuse kujul koolikorra selle kogukonnale kinnitusele.

3) Kogukonnal on veerandaastase töö järel õigus otsuse kujul koolikorra uuenduste kohta ettepanekuid teha haridusministeeriumile ning valitsust paluda noorsoo uute ülesannete selgitamiseks usaldusmeest saata.

Õpilased võivad vabalt maksvate seaduste raamides asutada seltse, kus poliitikaga tegemist ei tehta, näit.: turis-

tide, spordi, kirjanduse, teaduse jne. seltse.

Õppurid võivad luua ka koolidevahelisi ühendusi.

Koolikord ei piira õpilaste riigikodaniku õigusi. Meie teeme õppuritele kohuseks, et nad ajatõsiduse kohaselt vananenud üliõpilaste seltsielu väärnähtusest — alkoholismist — keelduks.

Meie loodame, et noorsugu uut vabadust pahatahtliselt madalate himude vabastamiseks ei tarvita, iseäranis aga oleks see ideaalsele noorsoole kõlbmata, vabadust tarvitada kättemaksmiseks endiste kannatuste eest. Meie ootame noorsoolt, kes teadvusega meie rahva raskemaid aegu on üleelanud, kes on näinud tuhandeid oma seltsimeestest ohvrina langevat, ja kes nüüd osa võtab rahva ärkamisest, et tema ka aru saab silmapilgu ajaloolisest tõsidusest ja suurest vastutusest, mis tema peal lasub. Meie ei nõua, et teie poliitilises pöörangus ja uue korra loomises teatud seisukohale asuksite. Ja kui katsutakse teie uuele vabadusele vastu töötada, siis usaldame täiesti õigusevõimu ja oleme kindlad, et noorsoo terve ja kõikumata meel sündmuste äramääramiseks õige seisukoha leiab. Meie ei taha poliitiseerivat noorust, meie tahame, et ta elaks vabalt ja rõõmsalt, aga lapsikul üleannetusel ja tühjal mõtteahtsusel ei tohi enam kohta olla. Meie loodame, et kooli- ja seltskonna-elu uuendamine teis äratav vastutustunde rahva tuleviku vastu ja et teid täidab rõõmus tung sisemiselt uuendada kooli ja noorsugu. Tõusku uus seltsimeheline vahekord teie ja õpetajate vahel, olgu kooliõhk puhastatud surnud allaheitmise, kahtlustuse ja vale vaimust. Kõik rahva jõud peavad tööle asuma, et temale hirmsast kokkulangemisest uut ilusamat elu võimaldada. Ka noorsoo elus ja töös olgu meie aja käsk: väsimata töö ja vali kohusetäitmine.

Meie lubame noortsugu vabastada kõigest üleliigsest ja kahjulikust survest, ning talle võimaldada arenedu uue aja nõuete ja inimsoo igaveste väärtuste sihis ja loodame, et noorsugu kaasa aitab meie ühiskonna ülesehitamiseks ja meie kultuuri uuestisündimiseks.

Usaldusmeeste valimine ja õpilaste nõukogude sisse-seadmine õppeasutustes.

Keskoolide juhatajaile 27. nov. 1918 saadetud eeskirja koolikogukondade ja õpilaste nõukogude korraldamise asjus on õpetajatele ja õpilastele ühiselt jäetud otsustada, kas nad neid luua soovivad või ei. Saadud andmete järele võib oletada, et arvatavasti mitmes koolis need korraldused tagasi lükatse. Ka on lastevanemad, kelle otus sarnases küsimuses suure tähtsusega ja sellepärast tähelepanemata ei või jääda, mitmel pool selle vastu oma arvamisi avaldanud.

Oleks siiski kahju, kui eeskirja põhimõtte, õpetajate ja õpilaste vahele luua usaldusrikkast vahekorda, mis tugeneb vastastikkuse arusaamise, seesmise lugupidamise ja vaba, otsekohe eneseavaldamise peale, mingisugustel põhjustel mitte ei teostata. Sellepärast on tungivalt soovitatav, neis õppeasutustes, kus koolikogukonde ei looda, teostada määrused usaldusmeeste valimise asjus.

Usaldusmeeste, vanemate jne. valimine peab õpilaste eneste hooleks jääma. Usaldusmehed peavad palveid ja soove õpetajaile, iseäranis klassi- ja õppeasutuse juhatajaile, ette kandma.

*

Õpilaste nõukogude ja õpilaste koosolekute korraldamisest.

(Baieri koolivalitsuse ringkiri.)

Keskkoolides tuleb kohe korraldada õpilaste nõukogud. Siin juures makstavad kunni edaspidiseni järgmised vaatepunktid:

1) Nõukogude liikmed valitakse iga aasta õpilaste poolt salajasel hääletamisel. Kui tarvidus nõuab, annab klassijuhataja selleks juhatus, ilma et ennast isikuküsimusse segaks.

2) Üheksaklassilises asutuses valivad: VI. klass — 1 liikme, VII kl. — 2 VIII kl. ja IX kl. á 3 liiget; 6-kl. asutuses: √ kl. — 2 liiget, VI kl. 3 liiget.

3) Õpilaste nõukogu valib salajasel hääletamisel enese seast: esimehe ja esimehe asetäitja, kirjatöimetaja ja tema asetäitja. Esimees ja tema asetäitja tulevad valida õppeasutuse kõige vanema klassi õpilaste seas.

4) Õpilaste nõukogu on õpilaste alaline edustus ja temal on õigus asutuse juhatus määratud ruumis koosolekuid pidada. Õpilaste nõukogu koosolekuid peab kirjatöimetaja protokolleerima. Arakiri protokollist antakse koolijuhatajale.

5) Õpilaste nõukogul on õigus enesele ise kodukorda luua, põhjendatud palveid, soove ja kaebtusi üksikute õpilaste ehk üleüldise kogu nimel asutuse juhatajale anda, koolipidude, jalutuskäikude jne. ettevalmistustest osavõtta ja asutada õpilaste ühinguid kehalise ja vaimlise arenemise edendamiseks (mängu-, jalutus-, muusika-, lugemise- ja läbirääkimise- jt. ühinged, klubid jne.).

6) Õpilaste nõukogu peab kõigi juure, mis ta ette võtab, taktiga, tarkuse ja kannatusega asuma. Tema iseäralisteks kohusteks kuulub, asutuse head kuulsust väljaspool alalhoolda, head korda sees ja väljaspool kooli edendada ja seltsimeheliselt oma mõju abil kaasõpilastele kasuks olla.

Vormilisi kaebtusi, mille tagajärjel kaasõpilast võidakse karistada, ei peaks mitte olema.

7) Igal koolil on õpetajate — usaldusnõukogu, mis koosseisab asutuse juhatajast ja kahest õpetajast, keda õpilaste-nõukogu palub üheks aastaks eelpool nimetatud ametit enese peale võtta. Suurtes asutustes võib usaldusnõukogus ka üle kahe õpetaja olla.

Usaldusnõukogu otsustab õpilaste-nõukogu soove, ettepanekuid ja kaebtusi. Tähtsates küsimustes peab ta tervelt õpetajatekogult heaksarvamist küsima.

8) Asutustele soovitatakse tungivalt õpilaste koosolekuid mitte ainult lubada, vaid ka edendada.

On õpilaste arv koosoleku jaoks liig suur, siis peab õpilasi vanaduse järele rühmadesse koondama.

Õpilaste koosoleku kokkukutsumine ja juhatamine on esiti õpetajate usaldusnõukogu hooleks. Pärastpoole võib seda ka õpilaste nõukogu esimees oma peale võtta. Õpetajad peaksid neist koosolekuist osavõtma.

Õpilaste koosoleku protokoll antakse asutuse juhatajale ja tema kaudu usaldusnõukogule.

Õpilaste koosolekul on eesmärgiks õpetajate ja õpilaste vahel vaba ja ava-

likku läbirääkimist koolielu üle võimaldada.

9) Iga kool korraldab oma koosolekuid ise. Võõraste õpilaste-nõukogude vahelesegamine on lubamata.

10) Need määrused on ajutised.

Õpilaste nõukogudel on võimalus parandusi ette panna. Kui ettepanekud õpetajate nõukogu heakskiitmisel ministeeriumi poolt vastu võetakse, siis on uuendus koolis järgmisest õppeaastast algades maksvaks tunnistatud.

Õpetajad ja õpilased! Ilmasõda lõppes revolutsiooniga. Suured, siamaale tarvitamata rahvajõud on selle läbi vabanenud. Nad töötavad rõõmuga kaasa meie rahva vaimlise ja majanduslike kultuuri üleshitamiseks.

Ka noorsoos on vabanenud kütkestatud jõud. Militarismi valitsev vaim on tänini õpilaste omavalitsuse mõtte maha surunud. See peab teiseks saama. Peame viimaks ometi kodu leidma endi koolides. Raske on võitlus uue ja vana

vahel. Nii mõnigi sekeldus juhtub, mõnigi pettumus tuleb. Aga uus võidab.

Mina usaldan meie noortsugu. Ta peab mõõtu oma soovides: sest ilma enesekasvatusega ei ole omavalitsust. Ta laseb külvatud seemet pikkamisi juurduda ja kasvada. Väsimata töö ja vali kohusetäitmine on aja käsk ka noorsoole.

Mina usaldan ka õpetajaid. Mõnelegi ei meeldi vast uuendus. Peavad endid taltsutama. Sest õpetajail on see suur ülesanne — inimsöö teenistuses seista ja uuele ajajärgule uut inimsugu kasvatada.

Õpilaste nõukogude korraldamine on Baieri õpetajaskonna pedagoogilise väärtuse katsumine. See näitab, kas õpetajaskond suudab luua ülemuse vahekorra asemele seltsimeheliku vahekorra noorsooga.

Ma soovin, loodan ja usun seda.

(Järgneb.)

Eestistanud H. R.

N. S. Drenteln (1855—1919).

Vene nõukogude riigis valitseva alaotluse tagajärjel haigeks jäädes lahkus surma läbi 12. jaan. 1919 omalt tööpõllult üks Vene kooli tähtsamatest uuendajatest — füüsikateadlane N. S. Drenteln. Kuna meie kool veel hilja aja eest Vene kooliga ühendatud oli, siis ei ole lahkunud koolimehe töö ka meie kooli peale mõjuta jäänud.

„Kriidi füüsika“ päevad, kus õpetaja õppeabinõude puuduse, nende rikkimineku pärast ehk nende tarvitamise mittetundmise pärast ainult kriidiga seinatahvliks eksperimenteeris, tohiksid loetud olla, niisamuti on möödus ajajärk, kus kool läikivate ja keeruliste õppeabinõude kabinetiga püüdis hiilgada, kuna asjad õpilastele kättesaamatuks jäid. Asemele on astunud füüsikas kui ka üleüldse loodusõpetuses õpilaste enestepraktiline töö, kus viimased enamasti eraste valmistatud õppeabinõude varal tegelikult järele katsuvad, kas õpetaja sõnad ka tõe alusel seisavad.

Niisugune eduline arenemine selle teadusharu õpetamise alal on ühenduses mõnede anderikkamate kasvatustegelaste tegevusega, kellel enne palju

töötada ja võidelda tuli, kui nende vaated poolehoidmist leidsid. Esimeseks ja tähtsamaks kohaks aga, kust väljatungimine ette võeti, oli Pedagoogiline museum, Soljanoi Gorodokis, Peterburis. Sesse rühma kuulusid peale N. S. Drentelni — J. I. Kovalsky, K. V. Dubrovsky, V. L. Rosenberg ja B. J. Kolbe (viimane töötab praegu Tallinnas „Rahvaülikooli“ õppeabinõude töökoja teaduslike juhina).

Oma metoodiliste seletuste ja lihtsate katsetega suuremalt osalt algupärastel omavalmistatud aparaatidel äratasid nad kõigestüuremat huvi kuulajates, armastust asja vastu ja himu järeltegemiseks kui ka täiendamiseks. Üheks selle rühma heledamaks täheks oli N. S. Drenteln.

Reaalkooli lõpetamise järele täiendab ta oma teadmisi Leipzigi ja Strassburi ülikoolides, kus ta muude seas Ostvaldi, Viedemanni, Kohlruschis ja Vundt'i kuulab ja kahe esimese laboratooriumides töötab. Selle kooli jäljed tunduvad kõigis ta kirjatöödes ja õpetamises. Õpetajaks hakkab ta alles 37

a. vanaduses, kuid pühendab siis end sellele ka täielikult. 1892. saab ta Peterburi Semstvo Õpetajate Kooli (seminaari) füüsika õpetajaks, kus ta 20 a. väsimata töötab ja kus ta põhjalik töötamisviisi ja siht kindla kaju omandavad. Kuid alles 1918. suvel leiab ta mahti otsekohesesse ühendusse astuda oma ametivendadega, õpetajatega, kelle peale ta oma kirjatöödega nii laialt juba on mõjunud — ta paneb toime kaks suvikursust õpetajaile. Siin esineb ta suure nõudlikkusega füüsika õpetamise ettevalmistuse kohta, mis nii kaugele läheb, et ta ennastki veel küllalt kõlbuliseks õpetajaks ei tunnista.

Õpetajaameti aastatega küpses ka ta tähtsam elutöö vili uue algupärase füüsika õppeala loomisena, mis põhjeneb inimeste ümbritsevate füüsikaliste ilmuvuste tundmaõppimisel kõige lihtsamate katsete põhjal oma tehtud vahendite varal. Katse — iseäranis õpetuse algastmel — olgu lihtne, nägelik ja uskumapanev. Sellele nõudele vastab õpetaja oskus kõige lihtsamate võtete abil tekitada nõuetavat ilmuvust, ja osavus — ise valmistada seks tarvilisi vahendid. Suurt kahju õpetuse viljakusele tunakse keeruliste vahenditega, mis ise muutuvad mingiks tähelepanu koonduvaks keskkohaks ehk iseseisvaks lõputstarbeks. Õppevahendite osa õpetamise juures on küll tähtis, aga teise astmelise — „teeniva“ tähendusega, esimesel astmel olgu ilmuvus ehk terve rea ilmuvuste sideme loomine.

Ta elutöö oli seotud ta õppetegevusega seminaaris. Mitte ainult ülesseatud siht, vaid kibe puudus ja ülipüüratud õppevahendite arv sundisid teda looma ei millestki füüsika laboratooriumi täiesti algupärase õppeabinõude koguga hiilguستا ja iluta asjakestest, mis aga Drentelni osavates kätes tegid imet terve füüsika valla ilmuvuste selgitamisel. Aparaatide lihtne ja uskumatusundiv töötamine, mitte üllatust tagaajav, kuid siiski kõigi peensusteni ja otstarbekohasuseni läbimõeldud füüsikaklassi sisseseade — äratasid piirita imetust füüsikaõpetajate keskel, kes linnakoolide õpetajate ja II Mendelejevi kongressidel olles 1909. a. seminaaris külas käisid. Paljudele, kes harjunud olid füüsika kabinettsid ette kujutama ja nägema täis läikivaid kavalasti välja-

mõeldud aparate, oli see, mis neile Drenteln näitas, ilmutus uuest ilmast. Siin esines nii silmapaistvalt muu seas, mis tähendab õpetaja enese loov töö ja oskus „meisterdamises“, — peaaeglikult aga armastus asja vastu.

Mis Drenteln seminaaris lõi, on üli-väärtuslik ja peaks kättesaadavaks tehtama laiematele õpetajate ringkondadele aparaatide ja nende abil tehtavate katsete, kui ka füüsika klassi varustuse kirjeldamise teel. See on omapärane varandus. Drenteln ise kavatses ka oma kauaaegse praktika saavutusi füüsika alal teistele koolidele kättesaadavaks teha. Sellepärast võttis ta healmeelil a. 1916 vastu kutse Sidorov, Sokolov ja komp. õppevahendite valmistuse äri töökodades nõuandjaks ja juhiks olla. Töötati välja õppevahendite nimekirjad algkoolidele ja kõrgematele algkoolidele, siis valmistati terve rida vahendid, mille tüübid põhjalikult ja üksikasjaliselt olid läbimõeldud. Osa magasin ruumist muudeti eeskujuliseks füüsikaõpetuse klassiks katsete laua, klassi tahvli ja muude varustusabinõudega. Siin andis D. isiklikult seletusi õpetajatele töökojas valmistatud riistu demonstreerides...

Viimasei eluaastal andus D. temale omase agarusega füüsika laboratooriumi loomisele Pedagoogilises Keskmuseumis (Soljan. Gor.), kus ta kavatses metoodilisi vesteid ja praktilisi töid õpetajatele toime panna. Ta asus eeskujulise füüsika kabinet loomisele, eeskujulisele mitte oma välimuse, vaid oma lihtsuse ja otstarbekohasuse poolest, nagu ta sagedasti rõhutas, — kus tema poolt mitmes kirjatöös kirjeldatud ja välja mõeldud õppeabinõud kõik pidid aset leidma. Ka siin jäi töö pooleli.

Pärast 16-aastast järjekindlat loovat tööd, mitmekordsete täiendamiste ja katsumiste järele hakkas ta kirjatöodes oma töö vilja avaldama. Neist on suur hulk algupäraseid töid ja tõlkeid. Esimestest olgu siin ainult nimetatud: „Физика в общедоступном изложении“, „Физические опыты в начальной школе“. Väga väärtusline „Физика для всех“ jäi lõpetamata.

Rahu selle hariduse ja tõe eest võitleva õpetlase põrmule!

J. Kalkun.

Õpetajate osa Eesti-Soome silla ehitamisel.

Kas Soome silla idee on orgaaniliselt tekkinud vajadus? On ta kultuuriline tarvidus?

Ei ole tunnuseid ega katseidki selle mõtte eitamiseks, jaatamiseks küll. Sest kuidas muidu seletada vastastikka suur-laadilisi külaskäike ja sidemete loomist rühmade vahel mõlemalt maalt, alates noorsooga, kelle ainelistest huvidest tumestamatut instinkti enam võib usaldada, kui kellegi muu oma, ja lõpetades vanadega, — rühmade vahel, keda näib valdavalt mingi tugev ühistunne. Mis see muud on, kui hõimlustunne, ühtekuuluvuse instinkt!

On midagi võluvat neis pidulikkudes kokkusaamistes eestlaste ja soomlaste vahel.

Aga pidupäevad on haruldased ja kohased ühistunde demonstreerimiseks ning elustamiseks. Need on päevad, mille mälestustest elatakse aastaid. Aga nad on vähe kohased põhjalikumaks tundmaõppimiseks ja kultuurisse süvenemiseks. Selleks tuleb luua teisi võimalusi. Olles seisukohal, et Eesti-Soome vastastikune tundmaõppimine ja kultuurimõju on igapidi õigustatud, tarvilik ja soovitatav, võiks Eesti õpetaja olla tema teostamisel tähtsaks teguriks. Selleks vaja luua kohane organisatsioon.

Ta oleks lihtne. Eesti Õpetajate Liidu juhatus või selleks konstrueeritud toimikond (kommisjon) võtaks vastu teateid Eesti õpetajailt selle üle, kes võib suvel mõneks nädalaks, kuuks, terveks suveks — Soome ametvendi oma poole võtta ja mis tingimistel: maksuta, maksu eest ja kui suure maksu eest. Sarnane suvitamine ei läheks kalliks, sest korter ei maksa andjale midagi, ülespidamine ei teeks ka ülepääsemata raskusi, sest see oleks ju peasjalikult maal, ja Soomes on ka elu kallis (ei mõtlegi siin niipalju käesolevat aega, kui asjakor-

raldust üleüldse). Peaasi on koha kättejuhatamine, lahke vastuvõtt ja võimalik kaasabi ligema ja kaugemagi ümbruskonna ja inimeste tundmaõppimiseks. Keel ei tee raskust, nagu praktika näitab. Igapäevases läbikäimises õpitakse ta ruttu ära, ja see oleks üks tähtsamatest läbikäimise saavutustest.

On tarvilised teated saadud õpetajatelt, kes nõus on Soome õpetajaid vastu võtma, ühes tingimistega, sõiduvõimaluse kohta käivate teadetega jne., siis teatab Liidu juhatus Soome Õpetajate Liidule, et Eesti õpetajad on valmis vastu võtma külalistena teatud arvu Soome õpetajaid. Võib kindel olla, et tulijaid leidub ja et Soome õpetajad omalt poolt vastava korraldusega Eesti õpetajatele võimaldavad Soomet tundmaõppida. Asi oleks jõukohane ja täidaks oma kultuurilise ülesande paremini, kui suured külaskäigud. Õpetajate mõju ulatab igasse maanurka. Kui Soome õpetaja Eestit oma noorsoole tutvustab, temast arusaamist ja lugupidamist äratab, siis omandab sarnane läbikäimine tähtsuse, mis vastastikku aina kasu toob.

Kui tekib arusaamatusi poliitika alal, siis on õpetajail meeldiv ülesanne vastastikust arusaamist ja lugupidamist ravitseda.

Suviseid pidupäivi meele tuletades on tunne, et midagi pooleli on jäänud, mis ilus oli ja pooleli ei või jääda. Eesti õpetajate Soome sõidu vaimustus näib selle eest seisvat, et elav läbikäimine mõlema rahva õpetajate vahel on võimalik. Sellepärast tehkem juba tänavu suvel algust sellega. Siis saame ka võimaluse Tuhatjärvist maad ise põhjalikumalt tundma õppida. K. O.

Järeldamärkus: Sellekohased teadaanded saadetagu E. O. Liidu juhatusse ehk „Kasv.“ toim.

Kirjandusest.

Kodumaa looduse tundmaõppe kirj. 1919.
(Lõpp.)

Enam läbimõelduna, põhjalikumana esineb sellesama autori „Õtepää moräänmaastik“. Olgugi sisu konspektiivne, siiski huvitavalt ja hooga kirjutatud töö. Oli eelmine töö kirjutatud enam-

vähem rutuga, lühikese märkusena, millele ei soovitud anda suurt ega püsivat tähtsust, on viimases silmaspeetud kindlat kava ja püütud kujutada asja sügavamalt. Meie kooli kirjanduses, mis hädasti vajab geoloogilisi töid, on see töö igatahes täiesti omal kohal ja soovitatav.

Raamatu sisu langeb kahte osasse. Algu käsitleb enam üldiseloomuga geoloogilisi küsimusi, kuna teine osa erilisel selgitab Otepea moräänmaastiku ja selle järvede tekkimislugu. Esimeses osas puudutatakse lühidalt ka Põhja- ja Lõuna-Eesti aluspõhja ehitust, iseloomustades kembriumi, siluuri ja devooni ajajärke üleüldiselt. Peab tähendama, just siin tundub suur vajadus nende ajajärkude põhjalikuma ja detailsema ülevaate järele. Nii paljugi nähtusi pärastistest ajajärkudest saaks selle läbi selgemaks ja arusaadavamaks. Pealegi on meil viimasel ajal kasvamas huvi, isegi laiemates hulkades, kodumaa maapõue varanduste otsimise vastu, ning tihti tehakse siin väärsame ja kulutatakse asjata energiat. Selle nähtuse kõrvaldamiseks ja otstarbekohasematesse rööbastesse juhtimiseks oleks vaja kohast kirjandust, mis näitaks, mida kodumaa aluspõhjust leida võiksime ja otsida maksaks. Autor juhib meid küll „Martsa kalda profiili“ juure, kuid see ei rahulda juurdlevat vaimu.

Järgnevatel lehekülgedel esineb autor paari huvitava hüpoteesiga, mida senni laiemas geoloogilises kirjanduses puudutatud ei ole. On valitsenud arvamine, et devooni ajajärgule järgnevatest meredest on täiesti uhtumata jäänud meie kodumaa. Sel põhjusel puuduvad meil ka vahepealsete ajajärkude lademed devoonist kunni diluuviumini. Käesolevas raamatus esinetakse prof. Sederholmi järele oletusega, et hiljemate ajajärkude sademed, olgu mere või mannermaa omad, meil olla võisid, kuid jääajal ära pühitü, denudeeriti. Põhjalikum kodumaa geoloogia uurimine peaks selle väga tähtsa küsimuse valgustamiseks muidugi enam materjaali koguma, praegu esineb ta küll ainult oletusena, mis veel leidnud ei ole täielist vastuvõttu.

Teine sarnane huvitav arvamine selgitab Soome järvede tekkimist natuke teisiti, kui senni harilikult käsitatud. Arvati nimelt, et Soome järved omas mitmekesisuses asuvad neis nõgudes, mida kündis kaljusse viimane jääliugustik. Prof. Sederholm arvab aga, et suurem osa järve asetetest on tingitud hulgast eeljäaegsetest pragudest, mida jää ainult tetraheeris.

Niisama kaasakiskuvalt ja arusaadavalt on selgitatud jääliugustiku liikumise

põhjused ja moräänide tekkimine kodumaal üleüldse, ning eriti Otepea ümbruses. Täielisema ülevaate saamiseks on lisatud juure joonised ja mõned läbilõiked küngastest ning terve maastiku profiil Kündast — Otepeani. See viimane läbilõige, täiendatud akad. Fr. Schmidti järele annab reljeefpildi osa kodumaa pinna ehitusest. Siin näeme et terve Otepea kiltmaa asub devooni lademete kausi sarnases nõgus, mis täidetud jääliugustiku poolt kokku aetud produktidega. Isegi V. Munamägi, mis 244 m. üle merepinna, ilmub ainult „suure kruusa hunnikuna“ selles nõgus. Kahju ainult, et profiilil puudub horisontaalne masstaap ja et vertikaalne mitte küllalt täpisealine ei ole, sest, väljaarvates mägede kõrgusi, saame ebaõiged arvud.

Üleüldiselt annab teine osa käesolevast raamatust kujutuse Otepea künklistest morääni maastikust, selle äärekõrgustikkudest ja Pühajärve ümbruses olevatest kõigile tuttavatest V. Munamäest, Marjamäest ja Hobusemäest, kust avaneb nii ilus väljavaade Pühajärvele ja selle saartele. Niisama kirjeldatakse siin järvede tekkimist ja muutumist, mis tihedalt täidavad nimetatud maastiku kitsaid ja käämulisi orge.

Kogumulje raamatu lugemisest on hea. Peanõrkusena paistab silma, nagu eelmises tööski, tung laiaili valguda aine käsitamisel ja püüd puudutada kõrvalise tähtsusega küsimusi, millel puudub otsekohene ühendus peäülesandega ja mille selgitamine ei ole hädaline. Selle vastu puudub aga mõnede tähtsamate nähtuste vaatlus, nagu aheljärved, mis ometi nii iseloomulikud mitte ainult Otepea ümbrusele, vaid tervele Lõuna-Eestile. Nii ei ole ka pea midagi öeldud pärastjäaegsetest meredest (Yoldia ja t.), mis, kattes osa kodumaa madalamat pinda, seda tugevasti muutsid, moodustades omas põhjas laialdasi savilademeid.

Kirjutamises puudub ühtlus. Tarvitatakse külgmorään, põhimorään jne., aga ka otsa ja lõpumorään; kirjutatakse devoon-aeg, telluur-põhjused, atmosfäär sademed, aga ka Permiaeg, siluuri kihid jne.

Ühe ja sama mõiste väljendamisel tarvitatakse kahte sõna — lõpu ja otsamorään (Endmoräne), kõrgustik ja kõr-

gendik. Segadust teevad kahesugused mõõdud — meetrid ja jalad. Trüktivigu on natukene enam, kui vaja oleks.

Vaatamata vigade ja puuduste peale, on need neli raamatut ometigi väga väärt ja tarvilikud koolidele. Eksitused ja ebaõiged väited on inimlikud. Kül- lap aeg nad kõrvaldab, parandab. Ent palju tähtsam on, et tehtud algus, antud tõuge, mis ka teisi tööle peaks meelita- ma ühise ülesande täitmiseks — kodumaa tundmiseks.

Veel liiga hämar on meil pilt kodu- maast, veel vähe on ta uuritud loo- duslisest küljest. Mis tehtud, selle on teinud võõras. Mitmeil põhjusil on aga nende tööd kättesaamatud just neile, kes kõige enam neist huvitatud — õpe- tajatele ja õpilastele.

Peame õpetama kodulugu, kodumaa- teadust, räägime koduarmastusest, lu- gupidamisest, peame kõnelema looduse varandustest, tööstusest jne. jne., kuid puudub kirjandus, käsiraamatud, kaar- tid, tabelid, ühesõnaga igausgune ma- terjaal seks. Ainult vagadeks soovideks jäävad sarnases olukorras meie püü- ded. Sest vaevalt suudetakse sel teel tõsiseid tagajärgi saavutada, kui isegi õpetajatel puudub tõeline kujutelm, teadlik vahekord kõige selle vastu, mis pakub kodumaa. Kui palju ei jääks ära asjata jõukulu, kui palju vähem ei astutaks väärsamme, oleks kodumaa enam uuritud, tuntud!

Oleme kivinenud arvamises, et meie loodus liiga vähe pakub ainet nii uuri- jale, kui ilutsejale, et ta igav ja mono- toonne. Sarnane oletus on tingitud osalt eelarvamistest, mis tekkinud aas- tate vältusel meie enda ja elukoha peale sadanud sihilikkudest mõnitustest, osalt sellest, et elades lapsest saadik tutavas ümbruses ei suudeta pealiskaudsel vaat- lemisel tabada harjumuse tõttu ilu ega tähelepanemisväärlist ainet. Paleustak- se ainult võõraid maid. Ometi tulevad inimesed sealt, kus olla nii palju päi- kese paistet ja selget taevast, nii kül- laliselt eredaid värve ja hurmavaid lõh- nu, tüdinenult, roidunult, et siin vaik- ses, hellas, häbelikus ilus rahustuda, ko- suda. Ja me isegi teinekord vabal sil- mapilgul, unustades igapäevased askel- dused ja rühelemised, andume hardalt selle maitsemisele. Ent vähe on pla- toonilisest loodusesse kiindumisest, luu-

lelisest maitsemisest, vaja on teda ka tõsiselt, asjalikult tunda, uurida, et aru- saada ja mõista, et ka teistele tutvus- tada.

Kui omal ajal vaenulised mõjud takis- tasid tööd, siis nüüd oleme ometi va- bad ja tööle võivad asuda kõik. Vähe on seda, kui tegevad on ainult eritead- lased. Ei, siin võib igaüks looduse- armastaja kaasaadata, kes ainult nur- melt lillede noppimisega ei lepi. Pea- legi on meil eriteadlaste hulk veel väike ning nende tööala liiga laialdane. Loo- dusearmastajad aga võivad piirduda õige kitsaste raamidega, üksiku nähtuse tund- maõppimisega. Olles huvitatud tihti üksikust taime või looma liigist, vaadeldes ja tähelepannes neid aastate vältusel, omandavad nad omas kitsas piirkonnas tihti palju põhjalikumad teadmised, kui eriteadlane — professor, kes oma tä- helepanu ja tööjõudu peab killustama terve laialdase teadusvalla peale. Asja- armastajad looduseuurijad võiksid koon- dada eneste tähelepanu kitsasse piir- konda, või mõne nähtuse peale, näit. uurida mõnda taime, lindude (kiskjate, lauljate jne.) liiki, korjata kivistusi, ki- vistikka jne. ainult teatud sihis. Kitsas piirkonnas ei ole isegi raske omandada põhjalikka teadmisi, ilma eriteadlise ettevalmistuseta. Et see tõesti võimalik on, seda tõendab Saksamaa, kus niisugu- sed vabatahtlised looduseuurijad-asjaar- mastajad iga sammu kodumaa- st on läbi käinud ja uurinud. Niisama on ka meie folkloore korjamise alal senni töötanud ilma erilise ettevalmistuseta inimesed. Olgugi, võib olla, tehtud vigu, eksitud, mis arusaadav ja vabandatav, kuid terve maa on läbikäidud ja peastetud see, mis oli pühendatud kadumisele. Kui oleks jäädud ootama eriteadlasi, oleks meie muuseumid avamata ja rahvalaul- lud korjamata, vaibunud juba unustuse valda.

Ka loodusega on lugu sarnane. Eri- teadlasi on vähe, kuid asja kauaks edasi lükata on võimata, mitmedki faktid on kadunud ja palju kaob veelgi, seda kii- rem, mida enam areneb kultuur, mis mitmeti muudab maastiku laadi, luues uusi elutingimusi nii loomadele kui tai- medele.

Vanemad inimesed teavad rääkida, kui väga on muutunud kodumaa maastik. Mitmeid kohti ei suuda enam tunda

inimene, kes mõni aasta viibinud eemal. Iseäranis just viimased aastad oma enam arenenud tehnikaga on tuntavalt sellele kaasa aidanud. Jägala joa, üks suurematest, veerikkamatest ja kenamatest Eestis, on täiesti kuiv, veevool on kõrvalkanali läbi juhitud vabriku turbiinidele; „mäed kaovad maanteede sillutamiseks, nagu Linnutaja mägi Tormas; sood, suurepäralised, laialdased ja põhjatud, muudetakse ikka enam ja enam viljaväljadeks, heinamaadeks; järved soonevad, umbuvad; põlised laaned, kus hulkus hunt ja peitu leidis karu, langevad halastamatult kirve hoopide all; raudkiivid purustatakse jne. jne., ja seda kõik ilma, et oleks neid teadusliselt uuritud, kirjeldatud, neist mingisugust mälestust jäetud pärastistele põlvedele.

Ühes šellega muutub ka taimestik. Paljud liigid on juba kadunud, langenud visas võitluses olemasolu eest, teised, nagu näituseks, jugapuu (*Taxus baccata*) ja luude rohi (*Hedera helith*) kiratsevad veel viimseid aegu, ilma et toetust ja kaitset leiaks riigilt või õpetlastelt. Veel varjab neid mõneks ajaks Saaremaa varjukas mets, kuid kauaks — on küsitav. Sama lugu on ka loomadega. Paljud kodumaa loomi tunne me ainult muinasjuttudest, vanade inimeste jutust. Isegi muuseumites ei leia me nende kondikavu ja täistopituid nahku, ega pildistusi. Muutuvad looduse nähtused, kaovad tagasitulematult loodusobjektid, nii elavas kui eluta looduses. Ometi peame meie mälestused nendest peastma ja seks tööle asumä. Üksikud töötajad peaksid koonduma selt-sidesse, ringidesse. Need oleks kohad mõtete vahetamiseks, töö korraldamiseks ja ühtlustamiseks, nad võimaldaksid ka kergemini kirjandust jne. soetada.

Praegu ei ole meil ühtegi loodusuurijate seltsi, väljaarvatud Tartu Saksa Loodusteadlaste Selts. See töötab aga praegu liiga vaikselt ja kitsapiirilisel. Laiemad ringkonnad on sealt eemale jäänud ning väljaspool seltsi ja kitsast eriteadlaste ringi ei tunta teda pea sugugi. Ent nii ei või asi minna. Kool januneb kodumaatundmise aine järele, kannatab selle puute tagajärjel. Paratamata tuleks elavamalt tööle asuda ja ligitõmmata ilma võõrastamata ka vohikuid-loodusarmastajaid. Eestkätt just

õpetajaid, kes looduslugu käsitades alaliselt loodusega ühenduses, tuleks tööle juhtida.

Saksamaal ja Prantsusmaal on rahvakoolide õpetajad kodumaa tundmaõppimiseks pea osa etendanud. Nad on kohase usinusega ja korralikkusega sammamult terve maa läbi käinud, korjates materjaali ja seda kirjeldades ja uurides. Nad on oma koolidele soetanud muuseumid, mis rikkad just kodumaa kollektsoonide poolest. Nii mõnedki nende kirjatööd on lugupeetud ka väljaspool kodumaa piire ja kõrgesti hinnatud isegi teadusmeeste poolt, nagu Prantsuse rahvakooliõpetaja Fabre'i tööd entomoloogia alalt. Arvan, et ka meil leiduks inimesi, kes soojalt tahaks kaasa aidata, saaks aga juhatus kuskilt.

Loomulik oleks, et Tartu ülikooli loodusteaduse-osakond kodumaa looduseuurimise korralduse loomise omaks ülesandeks teeks, juhtides noori teadusjänulisi enam kodumaa loodust tähele panema, vaatlema ja kasutama ka teadusliste tööde otstarbeks. Arusaadav on, et ka teised ringkonnad, kes kodumaa tundmaõppe küsimuse lahendamises huvitatud, nagu õpetajaskond, haridusministeerium jne., külmaverelisteks ja ükskõikseteks kõrvaltvaatajateks jääda ei võiks. Iseäranis peaks seda silmaspidama haridusministeerium, kes selle küsimuse edukale lahendamisele tõsiselt kaasaaitama peaks, olgu abi- ja toetusrahade määramisega, bioloogiliste jaamade asutamisega, või looduse kaitseaduste väljatöötamisega.

Meie elame aegadel, kus inimese mõju looduse peale on iseäranis intensiivne. Praegu oleks veel võimalik mõnda objekti restaureerida või kadumise eest kaitsta, kuid iga aastaga väheneb see võimalus. Sellepärast tulekski kõigil koonduda tihedamini, et ühiselt kasutada parajat momenti ja peasta, alalhoida, mis võimalik.

Need mõtted on mõlkunud meelės nende nelja kirjatöö lugemisel. Kodumaa tundmaõppe seisukohalt olen ma neid püüdnud vaadelda. Jääb veel soovida, et nad viimastena ei esineks, vaid et neile järgneks tööd, mis palju põhjalikumalt ja sügavamalt puudutaks vallasamaid ja põlevamaid probleeme sel alal.

Jaan Rummu.

Ajakirjandus.

Miks nõuame sünduslikku ühtluskooli, küsib „Sots.“ nr. 51. H. ja jutustab sellest, kuidas meil praegugi on maal valla-, kihelk.- ja kõrge- mad algkoolid, kelle eest harilikult hoolitsetakse nende kraadide järele. Vallakoolid, kui kehvema kihi koolid on nii viletsas seisukorras, et näit., ühes koolis klassitahvli ei ole ja juba mitu aastat kirjutatakse vana kollaseks värvitud ukse peale, mis seina najale pandud. Teises koolis tarvitatakse tahvli asemel sinikas-halli kathedrit. Valgustandev pind $\frac{1}{13}$ põranda pinnast jne.

Jõukam kiht oma lapsi sinna kooli muidugi ei vii, vaid saadab linna või õpetab kodus. Kool aga kiratseb edasi. Kui kõik lapsed peaksid koolis käima, siis hakataks vististi nendegi „koolimajade“ eest hoolitsema ja tekiksid uued koolimajad. Seda saame kätte siis, kui meil rikaste ja kehvade jaoks eraldi koole ei ole, vaid on sünduslik ühtluskool.

Kas vabastada vallad algkoolide ülevalpidamisest, küsib E. Rosenberg „V. Maa“ nr. 72. Ta toonitab muu seas: Kuigi paljud vallad oma koolide eest tarvilikult ei hoolitse ja üleüldist lohakust ja saamatust üles näitavad, siis ei tähenda see, et seisukord peastetakse, kui vallad nende peäülesannetest vabastatakse. Maakonna kätte üle minnes saavad koolid rahvale täiesti võõraks, nagu enne ministeeriumikoolid. Kui veel meeles pidada, et ligematel aastatel seisab ees üle kogu maa uute koolimajade ehitamine, siis tuleb tõsiselt järele mõelda, kas suudavad maakonnavalitsused kõike seda paremini läbi viia, kui vallad. Viimaseid on takistanud koolide eest hoolitsemast just rahapuudus, mis ka maakonnavalitsusi võib takistada. Pealegi peab maakonnavalitsuski koolide majapidamist juhtima vallakoolivalitsuse kaudu, mis looks asjata keerulise vahekorra. Rahvakooli kindlale alusele seadmiseks on vaja rahvamajandus peasta sellelt kuristikult kal-

dalt, kuhu ta praeguste erakordiste olude tõttu jõudnud. Siis suudavad ka vallad täita oma ülesandeid.

Selle küsimuse kohta võtab samas lehes sõna õp. J. M. ja arwab, et kui algkoolid praegu täiesti valdade üleval pidada oleks, siis nende seisukord veelgi viletsam oleks kui praegu, kus ainult koolide majanduslikud kulud valdade kanda. On küllalt näitusi selleks, et vallavalitsus meie algkoolide ülevalpidamise rasket vankrit edasi ei vii. Vaja on selleks organ, kellel algkoolide vajadustest selge arusaamine ja kaugeleulatav pilk. Sellega jääb ainsaks õigeks algkoolide kulude kandjaks maakonnavalitsus. Kui teda toetab keskvalitsus ja aitavad arukamad inimesed kohadelt, siis võib meil rahvakoolist juttu olla, vastasel korral jääb meie kool „vallakooliks“, kus ainult pöpside lapsed õpivad.

Teine õpet. J. V. toonitab sealsamas: Meie rahvakooli nõuetavale kõrgusele tõsta võib ainult asjatundlik asutus. Valdade asjatundmine ja võimine ses asjas on ju kõigil teada, miks oletada, et nüüd äkki pilt peaks muutuma.

Kui alles mõne aasta eest tuli lüüa ägedaid sõnalahinguid klassitahvli ehk noodiraamatu muretsemise juures, mil teel siis täita praeguse aja kooli nõudeid. Ja kuigi oletada, et vallad asjast tõsiselt kinni hakkavad, siis puuduks töö ühtlus, mis kooliuuenduses väga tarvilik ja ka arusaamine kõigist vajadustest, mida tarvis rahuldada. Isegi praegused õpetajad ei suudaks alati ja igal pool esineda asjatundvatena algatajate-na. Õieti peaks haridusasi tervelt riigivõimu kätte koondatud olema, nagu näeme Venemaal, kus nõukogude valitsus, kes haridusalal, nii üli- kui algkoolides diktaatoriliselt talitab, väljapaistvaid tagajärgi on saavutanud. Sarnase energiaga võiks meid väikses vabariigis tõesti palju teha. Kui aga „demokraatlise korra“ rikkumise kartusel hakata valdadele äratuslaule laulma, siis jääb küll koorem samasse paika.

Kroonika.

Algkooli kestuse ja usuõpetuse

küsimust algkoolis arutati pikemalt Asutavas Kogus avalikkude algkoolide seaduse teise lugemise jätkamisel.

Algkooli kursuse kestuse kohta võeti vastu pikemate vaielduste järele hariduskomisjoni ettepanek: algkooli kursus kestab 6 õppeaastat. Algkooli juures avatakse vähemalt kaheaastase kursusega täiendusklassid, kuhu astumine on sunduslik kõigile algkooli lõpetajaile, kes ei lähe keskkooli.

See otsus on õieti kompromiss kahe vaieldustes avaldunud peavoolu vahel, kus ühelt poolt nõuti 7—8-aastast algkooli ühtluskooli osana ja teiselt poolt ei tahetud vastuvõetavaks pidada isegi nelja-aastast kõigile sunduslikku ühtlast algkooli. Vastuvõetud otsusega on kõigile sunduslikuks tehtud vähemalt 8-aastane kooliskäik, kuna teiselt poolt on vastu tulnud pikema keskkooli nõudjatele sellega, et üleminek algkoolist keskkooli kutseskoolest sünnib juba 6. õppeaastajärele.

Usuõpetuse küsimuse ümber keerlesid ägedad vaieldused tervelt kolme koosoleku kestes, kuigi küsimus juba otsustatud pidi olema seaduse § 2 vastuvõtmisega, kus öeldakse: algkool on emakeelne, ilma usuõpetuseta ja maksuta.

Usuõpetust sennisel kujul ei kaitsnud ega soovitanud keegi, vaid kõneldi mingist uuest moodsast usuõpetusest, mida tahetakse teostada ja millel olla suur tähtsus lapse harmoonilise arenemise kohta. Selle juures jäi aga selgitamata, mis see uus usuõpetus õieti on. Teiselt poolt toonitati, et praegu ikka rääkida võib ainult sennisest usuõpetusest, mille koht ei ole koolis. Toonitati ka, et kiriku ja riigi lahutamise, mille vastu jällegi ei vaielda, ees seisab ja loomulikuna järeldusena kaasa toob ka kooli ja kiriku lahutamise. Tähenndati ka, et kui usk ilma riiklise toetuseta kooli kaudu püsida ei suuda, siis ta toetamise vääriline ei ole jne.

Kui seaduse eelnõu kolmas lugemine üllatusi ei too, siis võib kindlustatuks pidada vähemalt kuueaastase sundusliku ilmaliku algkooli ühtluskooli osana. Ja see oleks suur võit meie haridusajale.

Koolitöö lõpp maal

kipub tänava samati põnevaks minema ja äparduma, nagu läinud kevadelgi. Siis jäid hiljaks juba haridusministeeriumi korraldused ja jõudsid mitmel pool kohale alles siis, kui viimne laps koolist karja oli läinud, või kool harilikus korras lahti lastud. Õppeaasta pikendamispüüe jäi sellega ainult ettevalmistamatuks katseks, mis vast üksikuis kohtes kuidagi viisi õnnestas.

Tänavu on teatatud küll juba aegsasti, et koolitöö peab kestma kõigis kooles 12. juunini, kuid haruldaselt varane kevade ja suure hulga kehvemate lastevanemate erakordselt rasked elutingimused kipuvad seadma erilisi raskusi koolitöö pikendamisele tänavugi. Juba hõrkavadki tulema kohtelt teated, et põhjuse ta puudumiste arv koolides kasvab, et osa õpilasi juba varsti koolist lahkuvad ja teenistusse astuvad jne. Mõne nädala pärast seisame vist tõsiasja ees — on alanud koolist põgenemine.

Koolikohustuse määramises on küll ette nähtud kaunis kõrged trahvid põhjuse ta koolist puudumise eest, aga teiselt poolt teame ka, et võimud, kellest oleneb määramise elluviimine, peaaegu terve kooliaasta kestes pole suutnud või tahtnudki anda tarvilikku juhatuskirju nende määruste teostamiseks, mis pärast väga mitmel pool koolikohustus on alles paberil, kuigi kohalikud tegelased oleksid tahtnud teda läbi viia. Enamasti on aga lugu nii, et kohalikud koolivalitsuse ja järelevalve organid on loiuud, hoopis töövõimetus või alles saamas ning ei katsumi määrustest kinni pidada. Igatahes ei suudetud meil talvelgi igal pool kõiki lapsi kooli saada. Kevade tülles läheb asi veelgi halvemaks.

Ja määramise teine külg — kooliskäimise võimaldamine kevadele — on üleüldiselt alles teostamata, kui mitte arvesse võtta seda väikest toetust, mis üksikud omavalitsused ja Lastekaitse ühing üksikuile õpilastele annud. Mis aitab aga siis sundus ja valjemgi karistus, kui pole võimalust last kooli saata! Ja ei saa salata, et see võimalus nii mitmelgi vanemal on puudunud ja kevade tülles märksa teravamana tundub. Mõnede üksikute õpilastega aga kangekaelselt tööde jätkamine ei

anna mingisuguseid tegelikka tagajärgi. Kas ei tuleks sellepärast haridusministeeriumis ja maakonnavalitsustes kaalumine alla võtta, mis ajani suudetakse tänava kevadell lapsi koolis hojda ja enam-vähem normaalselt koolitööd jätkata? Mõned maakonnavalitsused on kuuldavasti seda küsimust arutanud ja leidnud, et koolitöö lõpp võiks olla maa koolides 22. mail.

On tarvis, et ses küsimuses näha liigemal ajal lõpulist selgusele jõutaks ja siis ka ühiselt maksvate korralduste järele käidaks, aga mitte nii ei talitataks, nagu läinud kevadell, kus taheti osalt õpetajaid vastutavaiks teha laste koolist ärajäämise eest, mis harilikult kuigi suurel määral õpetajaist ei olenenud, või nagu tänava ülestõusmispuhade vaheaja määramisel, kus teatav korraldus ümber muudeti, ilma et vahepeal oleks avalikuks tulnud uusi mõjuvaid põhjusi, mida ette näha poleks võidud.

Ühtlasi tuleks aga ministeeriumil ja koolivalitsustel tõsiselt asuda looma tingimusi, mis võimaldaksid juba tulevast sügisest algades koolipeasemise ja koolikäimise kõigile kooliealistele lastele, ka kehvadele, sest ainult siis saadakse teostada koolikohustust ja ka kooliaasta soovitatavalt lõpetada.

Järeloomärkus: Neil päivil ilmus haridusministeeriumi teadaanne, millest näha, et maakonna- ja linnakoolivalitsustele jääb õigus, kohalikka olusid silmas pidades, teisi klasse, peale lõpuklasside, 22. maiks vabastada. Lõpetajaile korraldatakse kordamispäevad — algkoolis kahe-, kõrgemas algkoolis kolmenädalased. *Credo.*

Koolikohustuse teostamisest maal.

Muret sünnitab olukord õpetajaile maal. Läbi viletsuse, poofvõlgise kisud päevast päeva, et koolil hinge sees pidada. Keerulise koolivalitsuse peale vaatamata on õpetaja ikkagi üksi jäänud teostama kõiki kavatsusi ja määrusi sellel alal; ainult õpetajaid üksi näed vaidlemas vallavalitsusega ja muretsemas koolile kõige tarvilisemat.

Toon näituse. Olen saanud käesoleva õppeaasta jooksul, kunni 20. märtsini, kooli tarvis küttepuid 28 korda, kõige rohkem 1 kuuejalaline süld ja kõige vähem 2 jalga korruga. Kahel

korral olen pidanud koolitööd katkestades sae õlale võtma, et koolimaa peal kasvavaist puist mõnda kütteks maha võtta. Kool töötab 4 jaoskonnaga kahes klassis ning kütta on neli ahju ja pliiti. Nii siis olen pidanud juba 28 korda teatama, et puud otsas, ja niisama palju korde neist ilma olnud. Võiks arvata, et puud saadaval ei ole. Seda mitte, sest veel kesktalvel oli metsast, mis koolist 10 versta eemal, kuivi puud vabalt sajad süllad saadaval, 40—60 marka süld. Tooreid puud saab pea alati. Siis aga ei ostetud rohkem korruga, kui ainult üks süld, mida vallast aetud küüt välja pidi vedama; aga et tihti vastupanejaid leidis, kes käsku ei täitnud, siis jäid puud tihtigi metsa, kust nad koolile kaduma läksid. Hädas abi otsides leidsin isiku, kes koolile puud lubas anda, kuid auväärt kooli eest hoolitseja — vallavalitsus — võttis enama jao neist vallamaja ja muude asutuste tarvituseks, ja praegu on kool ilma küteta; mis edaspidi saab — ei tea. Niisama sain alles nende päevade sees osakese valgustuseks kulutatud summast tagasi, enam jägu ootab „järke“.

Vallas on organiseeritud ka vallakoolivalitsus. Ta on — ja see on kõik. Valla koolivanema amet on mängupaliks, mida pillutakse ühe käest teise kätte, ilma et ükski midagi teeks või teinud oleks: keegi ei sõanda protokolli hakata tegema nende üle, kes lapsi kooli ei saada.

Kevadine koolitöö lõpp on küll määratud 12. juuniks, aga juba nüüd on märgata omavolilisi põhjuseta koolist ärajäämisi; edaspidi suureneb see nähtus muidugi tublisti. Oletame, et koolivalitsus kooli mitteilumujate vastu karmid abinõud tarvitusele võtab, kuid see paneks raskesse seisukorda just vaesemad lastevanemad, kes omi lapsi teenistusse peavad andma, sest paljudel on see ainukeseks teeks neid üleval pidada ja koolitada. Trahw langeks tingimata enamalt jaolt kehvemate peale, sest rikkamad on enam-vähem ikka koolis. Ka peaks siis kogukondline abi sedavõrd käepärast olema, et niisuguste laste ülespidamine kindlustatud oleks. Selle peale ei või aga suurt loota, sest kellelgi pole teadmata, kuidas selle abiga praegu lood on ja kui palju teda anda suudetakse. On kindel, et meil

maikuul klassis lapsi koguni vähe on, mis selleks kaasa aitab, et tulevaks õppeaastaks õpilased oma teadmiste poolest veel enam üksteisest erinevad. Ja rikkamad on jällegi edasi jõudnud, vae-semad — maha jäänud. J. L.

Ulevaade Tallinna koolinoorsoo ringidest.

Kogutud teadete põhjal on Tallinnas järgmised noorsoo ringid, mis kohaliku Koolinoorsoo Liidu moodustavad:

A. Koolidevahelised: 1. Dramaatiline Ühing, asutatud umbes kahe aasta eest. Ühingul on ligi 100 liiget. On harjutatud näitemänge (tehti katset ka kursustega) ja ette kantud Draamateatris, peale selle on Ühing korraldanud pidusid segaeeskavaga.

2. Spordiühing umbes 60 liikmega.

3. Kirjandusring, välja kasvanud tütarlaste gümnaasiumi kirjanduslisest ringist, ligi 200 liikmega. Ringil on raamatukogu. Paneb toime kirjanduslisi koosolekuid igal pühapäeval. Ringil on laulukoor.

4. Karskusühing, millel üle 100 liikme, asutatud 1. a. novembrikuul. On peetud kõnekoosolekuid, millest on osa võtnud mõni õpetaja. Ühingul on viislistlaskogu kinnitatud põhikirjaga.

5. Teadusline ring, asutatud 1. a. novembrikuus. Liikmeid on mõnikümmend. Ringis on peetud terve rida väga mitmesisulisi loenguid ringi liikmete poolt. On mitmed kavatsused tulevase tegevuse kohta; muu hulgas tahetakse suvel toime panna ekskursioon võimalikult õpetajate toetusel, iseäranis geoloogilisi. Ring annab välja ajakirja „Telluur“.

B. Koolide ringid: 1. Lenderi gümnaasiumi kirjandusline ring, ligi 50 liikmega, asutatud mineval sügisel. Korraldatakse referaate, vahel kirjanduslisi õhtuid. Ringil on ajakiri „Las kasvame“.

2. Poeglaste gümnaasiumi spordiühing, umbes 70 liikmega.

3. Õpetajate Seminaari kirjandusline ring 170 liikmega.

4. Tütarlaste kommerskooli kirjandusline ring.

5. Tütarlaste kommers- ja kaubanduskooli spordiring, umbes 70 liikmega.

6. II. Reaalkooli Õppurite Kodu, ligi 40 liikmega. Kodul on teaduste-, näite- ja mängude- (male) osakonnad. Teadusline osakond korraldab Inglise keele kursusi, loenguid ja annab välja ajakirja „Energia“.

7. I Reaalkooli Spordiring. Nime poolest on veel olemas Taidering (koolidevaheline), mille tegevus ei ole õnnestanud.

Skautismi korraldamiseks teevad kuuldavasti mõned õpetajad ja sporditegelased eeltöid, vist ka õppurid ise.

Väljaspool Tallinna Koolinoorsoo Liitu tegutseb „Tungal“, kellel on oma korter.

T. Koolinoorsoo Liit tahab ringidele lugemistoa raamatutega soetada, peale selle ajakirja „Vaba Sõna“ ja võimalikult kirjanduslise albumi välja anda.

—p—

VÄLJAMAALT.

Vanemate komiteed Saksamaa koolides.

Saksamaa teaduse-, kunsti- ja rahvaharidusministeerium on avaldanud 2. veebr. s. a. järgmise määruse vanemate komiteede kohta koolides.

1. Vanemate komiteed luuakse iga kooli juures. Nende ülesandeks on sideme loomine kooli ja kodu vahel, kui ka vanemate ning õpilaste koostöötamise võimaldamine.

2. Vanemate komitee seisab koos ainult vanemate esitajaist. Koolijuhataja ja õpetajate nõukogu liikmed võtavad komitee istangutest osa nõuandva häälega, kuid see ei keela vanemate komiteed oma koosolekuid ka ilma nende osavõtmiseta pidada.

Vanemate komiteed valitakse salajasel hääletamisel järgmistel alustel: iga 50 õpilase kohta valitakse üks komitee liige; liigete alammäär on 5. Vanemate komitee liikmed valitakse kahe aasta peale. Lapse koolist lahkumisega lahkub ka tema vanem komiteest ja selle asemele astub järgmine kandidaat samast nimekirjast.

3. Esimese koosoleku, kus komitee juhatus valitakse ja ametid ära jagatakse, kutsub kokku koolijuhatus.

4. Koosolekud kutsub kokku komitee juhataja tarviduse järele, kuid mitte harvem kui üks kord poolaastas. Erakorralise koosoleku peab kokku kutsuma,

kui seda õpetajate nõukogu ehk vanemate komitee liigete arvust üks kolmandik nõuab. Üksikute küsimuste arutamisele võib tarbekorral kutsuda kõrvalisi isikuid, ilma et neil koosolekul hääleõigust oleks.

Tähtsamaid isiklisi küsimusi peab komitee avalikkuse ette kandmata arutama ja otsustama. Avalikkudest komitee nõupidamisest võivad osa võtta õpetajad ja vanemad.

5. Vanemate komitee tegevus on nõuandva iseloomuga, tema arutab vanemate ringkondades tekkivaid soovivaldusi koolitegevuse ja kohuste, laste kehalise, vaimlise ja kombelise kasvatuse alal, kui need küsimused on üleüldise tähtsusega. Kui tarvilikuks peetakse mõnda õpilast mõjuvatel põhjustel koolist välja heita ehk tema lahkumistunnistusele elukommete kohta märkust teha, mis temale edasijõudmisel takistuseks oleks või teda seltskonnas alandaks, tuleb enne õpilase vanemate ja vanemate nõukogu otsus ära kuulata.

Kõik vanemate komitee otsused antakse teada õpetajate nõukogule. Tähtsamate küsimuste selgitamiseks ettekannete ja läbirääkimiste kaudu võib vanemate komitee ühes õpetajate nõukoguga üleüldiseid vanemate koosolekuid kokku kutsuda.

*

Vanemate komitee valimiskord.

1. Aktiivne kui ka passiivne valimisõigus on kõigi koolis õppivate laste vanematel ja kasuvanematel. Valimisõigus on ka õpetajatel kui nende lapsed koolis käivad. Vaatamata kooliskäivate laste arvu peale, on igal valijal ainult üks hääl.

2. Valimistähtjad määrab kooli ülevälve organ.

3. Valijate nimekirjad seab kokku koolijuhataja ja paneb nad hiljemalt 4 näd. enne valimisi kaheks nädalaks avalikult välja. Valijatel (vanematel) on õigus nimekirjast ära kirja teha. Soovivaldused nimekirjade kohta peavad koolijuhatajatele hiljemalt üks nädal enne valimisi ära antama.

4. Hiljemalt neli nädalat enne valimisi kutsub koolijuhataja kokku vanemate koosoleku, kas õpilaste kaudu või kuulutuste teel. Koosolekul tutvustab

koolijuhataja vanemaid komitee põhikirjaga, selle liigete arvuga, valimise tähtsusega, valijate nimekirjade kokkuseadmise, väljapanemise ja parandamisviisiga; kutsub vanemaid kandidaatide nimekirjade kokkuseadmisele. Järgmine vanemate koosolek kutsutakse kokku vähemalt kaks nädalat enne valimisi. Sel koosolekul valitakse vähemalt 3-liikmeline valimiskomisjon.

5. Kandidaatide nimekirjad antakse valimiskomisjonile vähemalt 10 päeva enne valimisi. Need peavad sisaldama vähemalt samapalju nimesid, kui palju liikmeid komiteesse valida tuleb, ja peavad olema vähemalt 20 valimisõiguslise isiku poolt allkirjutatud. Maal on küllalt 10 allkirjast. Nimekirjad, mis ei vasta neile nõuetele, võib komisjon vastu võtmata jätta. Kõik teised aga avaldatakse hiljemalt 8 päeva enne valimisi. Nimekirjade tagasilükkamine võib aset leida ainult valimise vastu protesti avaldamise teel.

6. Valimine sünnib kinniste valimisedelilitega.

7. ja 8. käsitavad valimiste tagajärgede selgitamist.

9. Valimiste kohta proteste avaldada võib ainult kahe nädala jooksul pärast valimisi. Protestid võivad käsitada kõiki enne valimisi ja valimiste ajal tekkinud arusaamatusi. Tunnistab kooli ülevälveasutus protesti põhjendatuks, siis määrab ta uued valimised.

Vanemate komiteede valimised selle määruse põhjal on Saksamaal tänavu märtsikuu peale määratud.

*

Avaldatud määruse kohta võtab sõna ajakirjas „Zeitschr. f. Kommunalwirtschaft u. Komm.-politik“ Hannoveri linnakoolinõunik senaator Dr. Leon Vespy, püüdes valgustada kogukonnakoolivalitsuste seisukohta vanemate komiteede kohta.

Autor näitab oma kirjatüki alguses, et kogukonnad viimaste aastakümnete kestel linna õppeasutuste asutamiseks ja ülevälpidamiseks ohvrid on toonud, mis ainult selle tõttu mõeldavad olid, et tähtsaks peeti hoolitsemist kodanike vaimlise arenemise eest.

Ka kooliuuenduse püüded leidsid alati linnade poolt elavat toetust ja peab tähendama, et nende püüete teostamine üksnes linnade kaasabil võimalik on ol-

nud, eraldi just tütarlaste keskkoolide suhtes — pidas ju riik 1914. a. ainult 5 lütseumi üleval, kuna linnadel neid samal ajal 255 oli. Ja seda tegid linnad ilma seadusliku sunduseta.

Selle ohvrimeelsuse tagajärjel peab autor õiglaseks, et kogukondadele võimalus antaks ka keskkoolidesse puutuvates küsimustes kaasa rääkida.

Viimastel aastatel antud koolikorraldused ja vanemate nõukogu määrus 1. okt. 1918 võimaldasidki kogukondadele avara osavõtmise koolielust, kuid viimane ministeeriumi korraldus näib aga omavalitsuste lootused ja võimalused kõrvale heitvat, kuna vanemate komitee määrukses kordagi linnavalitsusi ei nimetata.

Autor arvab, et vanemate komiteede määrus sugugi soovitavaid tagajärgi ei anna, sest keegi teine ei ole rohkem huvitatud koolielusse puutuvatest küsimustest, kui just linnad, kes ju enamalt jaolt koolide asutajateks ja ülevalpidajateks.

Vanemate komiteede tegevuspiirkond ulatab aladele, mil linnade elus iseäranis suur tähtsus. Ei saa salata, et avaral demokraatlisel alusel valitud vanemate komiteed harmoonilise vahekorra loomist kooli ja kodu vahel võimaldavad ja kaasa aitavad түseda ja isamaalise meelsusega noorsoo kasvatusel, kuid

linnade kaasatöötamist peab ka siin tarvilikuks pidama.

Et linnad ka edaspidi oma vabatahtlistest kohustustest haridusalal vististi ei loobu, on neil õigus nõuda, et riik neile kindlustaks osavõtmise vanemate komiteede tegevusest. J. M.

Saksi ühiskooli kavatsused.

Saksi haridusminister seletab ühes oma viimases määrukses, et kõrgematesse koolidesse vastuvõtmisel poeglaste kohta maksivad tingimised ka tütarlaste kohta maksavad, nii palju kui selleks erimäärused puuduvad. Tütarlaste vastuvõtmise üle otsustab õpetajatekogu. Vastu võtta võib ainult neid tütarlapsi, kel ette näidata ringkonna- ehk kooliarsti tunnistus, et nende terviseline seisukord poeglaste kooli nõuetele vastab. Võimlemisetunnid olgu tütarlastele eraldi ja võimalikult naisõpetaja juhatusel. Eraldi õpetusandmine tekkiks päevakorrale ka sarnaste õppeainete kohta, nagu antropoloogia, zooloogia ja bioloogia. Tütarlaste näputöö eest tuleb hoolitseda. Kartserikaristus ei maksa tütarlaste kohta. Selle asemel tarvitatakse õpetajate äranägemise järele lähemat kõrgemat karistust. Tütarlaste vastuvõtmisel poeglaste kooli tuleb hoolt kanda tarviliste eraldi sisseseedete eest, nagu väljakäigukohad kummagi soole jne. J. M.

Organisatsioonide teated.

Virumaa Õpetajate Liidu aastakoosolek oli 6.—7. märtsil Rakveres umbes 130 õpetaja osavõtmisel.

Kassa aruanne 1919. a. eest, mis 7352 m. 17 p. peal tasakaalus, võeti vastu ühel häälel.

1920. a. eelarves oli ettenähtud sisetulekuid 16.000 m., kulusid 23.300 m., puudu jääb 7300 m. Suuremad väljaminekud olid arvatud õpetajate kodu inventaari muretsemise ja kodu ülespidamise peale, nimelt 19.800 m.

Pikemaid vaieldusi tekitas liikmemaksu küsimus. Ühelt poolt leiti, et ülekohus oleks võtta liikmemaksu ainult põhipalgast, mis vaevalt üks kolmandik tervest palgast. Kuskil ametiühingus ei arvata liikmemaksu osa palga pealt. Teiselt poolt teatati, et E. O. Liit oma liikmeraha põhipalgast nõuab, nii et liik-

memaksu väljaarvamine ja sissenõudmine väga keeruliseks läheks. Suure hääleenamusega otsustati võtta $\frac{1}{3}\%$ põhipalgast maakonna liidu heaks. Liikmemaksu sissevõtmise asjus otsustati paluda maakonna koolivalitsust, et see liikmeraha palgamaksmise juures õpetajate märtsikuu palgast maha arvaks ja liidule edasi annaks.

Referaatidega esinesid õp. P. Raudsepp, E. Rosenberg ja N. Andresen.

Õp. P. Raudsepa referaat käsitas esteetilise kasvatusetähtsust. Meie koolides on esteetiline ala veel kündmata põld. Õpetajad ise on ilutundeliselt vähe arenenud ja ei suuda selle tõttu ka ümbruse peale mõjuda. Koolimajad seisavad sagedasti aastakümned lageda välja peal, ilma et ainust põõsast ilustuseks istutataks. Kool peab lastes ilutunnet äratama; selleks peab

koolimaja olema ilusam maja terves ümbruskonnas. Kooli ruumides peab eeskujulik puhtus, kord valitsema, et koolis endid ka ilusamas keskkonnas tunneks olevat.

Õp. N. Andreseni referaat „Noorsoo liikumine ja õpetajad“ valgustas üldjoontes noorsoo liikumise algust ja arenemist Eestis. Õppurite organisatsioonide ülesanne on enamasti oma liigete arendamine väljaspool kooli kirjanduse ja loengute teel. Õpetajad on liikumise vastu tihti vaenulikud. Kardetakse vastutöötamist ja kõlbmata väljaastumisi, kuna need nähtused palju rohkem aset leiavad just õppurite organiseerimata osa juures. Kui viimasel ajal liikumine vast küllalt õiges sihis pole läinud, siis just sellepärast, et õpetajad liikumisest kõrvale hoiavad. Õpetaja liikugu õppurite ühingu iseltsimehena, aga mitte administraatorina, siis leiab ta alati lahket vastutulekut.

Läbirääkimiste järele hääletatakse kahte resolutsiooni noorsoo liikumise kohta. Esimene — referendi poolt: „V. Ö. Liidu peakoosolek eitab õpetajate vahelesõlmist ja kontrolli kesk-kooliõppurite liikumises, aga tervitab õpetajate ja õppurite ühestöötamist väljaspool tunde, tervitab üleüldse õppurite organiseerimist“, — saab 13 häält poolt.

Võetakse vastu 43 häälega õp. Raudsepa ettepanud resolutsioon: „Et noorsoo liikumine sennistel alustel noort-sugu soovitud sihile ei või viia, tunnistab V. Ö. Liit õpetajate noorsoo liikumise juhtimisest osavõtmise tarvilikuks.“

Huvitavat materjaali kooliolude kohta pakkus õp. E. Rosenbergi referaat „Meie algkool praegu ja väljavaated lähemasse tulevikku“. Ettekandja toonitab, et meil liig kergelt otsustatakse kõiksugu uuendusi ette võtta, ilma et reaoludega rehkendataks. Koolivalitsus on nelja-aastase koolikohustuse läbiviimise kohta andmeid kogunud ja kaunis kurvale väljavaatele jõudnud. Viru maakonnas on kooliealisi lapsi 9—14 a. umbes 13.000. Nendest käivad koolis umbes 10.300. Koolist välja on jäänud veel 2700 last. Väljajäämise põhjuseks peab referent vanemate kõhust. Uusi õpetajaid on aasta jooksul ametisse pandud peale kahesaja, nendest paljud algkooli haridu-

sega. Siiski on veel vabu kohti umbes 10, ja kui need 2700 last ka koolidesse mahutada, läheks tarvis veel 35 õpetajat. Kui aga tuleval aastal koolikohustus laiendatakse 5-da aasta peale, siis kasvaks puuduvate õpetajate arv ainult Virumaa kohta 80 peale, arvamata need kohad, mis vabanevad õpetajate minnes teistele elukutsetele. Niiugust arvu uusi õpetajaid kuskilt loota ei ole. Samuti halb lugu on koolimajadega. Kui käesoleval aastal suurte jõupingutustega kooliskäijad kuidagi ära mahutati, klassiruumi poolitades, siis ei ole koolikohustuse laiendamise puhul kuskilt enam uusi klassiruumi saada, ja uute majade ehitamiseni läheb aastaid. Loodeti mõisate peale. Nüüd on selgunud, et mõisamajad saab ainult ostuteel põllutööstusministeeriumilt, kuid sagedasti ei ole need koolimajadeks kohased, nii et vallad neid osta ei taha ja ka ei jõua.

Koolinõunik M. Meos täiendas kurba pilti revideerimise muljetega. Olud on ka õpetajate peale demoraliseerivat mõju avaldanud. Tundide ettevalmistus on sagedasti puudulik. Kasimata kooliruumid näitavad kooli sisemise korra puudust; ka kooli mööbliga käiakse hoolimatult ümber. Suviste kursuste mõju pole palju näha olnud.

Läbirääkimiste järele võetakse vastu resolutsioon: „Ära kuulates ülevaate koolikohustuse läbiviimise ja algkoolide seisukorra kohta Virumaal, leiab Liidu peakoosolek, et igasuguste kooliuuenduste läbiviimisega kindlasti elu reaoludega rehkendama peab, kusjuures koolikohustust võib laiendada ainult nii-võrd, kui-võrd see on tegelikult läbiviidav. Esialgu tuleb üleüldise algkooli aluseks seada nelja-aastane sunduslik algkool ja kõik jõud selleks koondada, et see oleks tõesti kõigile koolikohustusliste lastele kättesaadav ja seisaks nõuetaval kõrgusel, niihästi välise sisseade pooltest, kui ka sisuliselt. Peale selle tuleb aga nõuda, et igas vallas oleks vähemalt üks kool algkooli vanemate klassidega, et soovijatele võimaldada edasiõppimist kunni täieliku algkooli kursuse lõpetamiseni.“

Läbirääkimistel avaldatakse mõtteid kursuste iseloomu kohta tuleval suvel. Etlugemisi ei tohiks liig kokku kuhjata. Etlugemistest üksi on vähe, peaks olema tarvitada ka kohane lite-

ratuur. Kursustel tuleks välja töötada kavad, mida tundidel tuleks läbi võtta, sealjuures ära näidates õppevahendid ainete elustamiseks. Õpetajad võivad ju uusi teid rajada, kui neil selleks oskust, aga suur osa õpetajatest tarvitab veel toetust. Õpetajad peaks üksikutes ainetes rohkem spetsialiseeruma, ja just neis, mida nad koolis õpetavad.

Otsustatakse kooperatiivi teostamisele asuda, eeltööd jäetakse juhatuse hooleks.

Otsustatakse veel haridusministeeriumi poole pöördma märgukirjaga, et 30-protsendiline elukalliduslisa laiendataks terve palga peale.

Liidu juhatusse valiti õpetajad: P. Pedisson, M. Meos, A. Möller, H. Turp, M. Jensen, J. Erm ja K. Pastak.
—m.

Õpilaste raamatukogude kohta

võeti vastu Tõstamaa õpetajate ühingu koosolekul, 14. veebr. järgmine resolutsioon:

Koosolek rõhutab raamatukogu määratud tähtsust õpilaste vaimlise arenemise suhtes ja tunnistab tarviliseks:

1) õpilaste raamatukogude asutamise igasse kooli;

2) et ajakohaste raamatukogude soetamiseks tuleb: a) võtta valla poolt kaetavasse kooli kuluarvesse iga aasta teatav summa õpilaste raamatukogu jaoks; b) ettepanna maakonna haridusosakonnale ja haridusministeeriumile, et nemadki määraks igale kooli raamatukogule esiteks ühekordse ja siis igaaastase toetuse; d) korraldada pidu- ja kõneõhtuid korjandustega mainitud raamatukogude heaks;

3) panna ette Eesti Õpetajate Liidule kokku seada nimekirjad eriulatusiga ja suurusega kogude jaoks koolitüüpe vastavalt, et pääseks neisse kogudesse üksi väärtuslikum kirjandus, mis vastaks kogude rohkeid ülesandeid;

4) E. O. Liidu kaudu haridusministeeriumile ette panna — muretseda võimalus nende raamatute uuesti trükkimiseks, mille trükk otsas, mis aga tingimata peaksid olema õpilaste raamatukogudes;

5) anda võimalus õpilastele võtta osa nende raamatukogude juhtimisest ja jooksvast tööst, organiseerides igasse

kooli õpilaste raamatukogukomisjon ehk mõni muunimeline vastav organ. O. G.

Mihkli Õpetajate Rühm

Koongas, Pärnumaal, on vististe üks kõige väiksemaid õpetajate organisatsioonidest, sest tal oli läinud aastal kõigest 6 liiget, sest rohkem õpetajaid rühma piirkonnas ei olnud. Neljanda kooliaasta juuretulekuga ja kõrgema rahvakooli avamisega Koongas suurenes õpetajate arv kümneni, samuti ka rühma liikmete arv, sest mitteliikmeid õpetajaid meil ei ole.

Põhjuseks, miks meid nii vähe, on Mihkli kihelkonna jagunemine kahe maakonna vahel: üks osa — Koonga vald — kuulub Pärnu maakonda, teine vähem osa — Veltsa vald — asub Läänemaal. Rühm algas oma tegevust 1917. a. viie liikmega. 1918. a. oli võimata välistel põhjustel mingit tegevust avaldada. Ainult läinud aastal avanes võimalus tegevusse astuda. Oieti kulus seegi aasta korraldusteks ja organiseerimiseks. Peategevus oli koosolekutel mõtete vahetus tegeliku õppetöö kohta. Just siin oli nii palju vaja ühiselt arutada, sõeluda, arvustada. Peab rõõmuga tunnistama, et just neilt koosolekult mitmel puhul raskest tööst toetust on saadud vastastikuste kaalumiste varal. Läinud sügisel, kui koolitöö pidi algama, õppekavad aga alles ilmumata olid, jagasime enda vahel ained ära ja püüdsime jõudumööda töökava kokku seada. See ühtlustas meie tööd ning ligindas meid endid — töötajaid. — Olime juba hea tüki aega töötanud, kui alles ilmusid valitsuse õppekavad, mis muidugi meid kõiki üllatasid oma iseärsustega... Kuid olime siiski hea tüki tööd ju ära teinud. Mitmed ettevõtted, näituseks õpetajate raamatukogu asutamise, olime sunnitud esialgselt veel edasi lükkama.

Meie ringkonnas asub tähtis ajalooline koht, Soontagana kants, kaugel kiikuv-pehmes Abasti-soos. Eeloleval suvel korraldatakse vististe hulk õppereise kodumaa tähtsamatesse kohtadesse. On vast neidki, kes mõtlevad minna Soontagana kantsile. Et Soontagana raudteedest eemal ja kantsi ligi igal ajal ei peasegi, siis on Mihkli Õpetajate Rühma juhatuse valmis healmeelisel kõigile asjast huvitatuile abjks olema, nii palju, kui see meil võimalik.

Meie väiksest rühmast juttu tehes ei mõelnud sugugi seada meie tegevust eeskujuks teistele. Ei. Tean, et paljudes õpetajate organisatsioonides tõsist positiivset tööd on tehtud. Kuid kust kuuleme seda, mis mujal tehtud? „Kasvatusest“ meie endi rühmade tegevusest senni pea midagi leidnud ei ole. Vist oleks „Kasvatus“ palju armsam, kui peale eriasjaliste kirjutuste loeksime sealt, mis sünnib Petseris, Hiius, Kolgas ja Kõnnus. Selles mõttes olen kirjutanudki eelmised read. On siiski lootus, et „Kasvatusest“ pea ilutsevad sõnumed energilistest kavatsustest ja tublist tegevusest üksikutes seltsides ja rühmades meie kodumaal. *J. Martinson.*

Kose Õpetajate Ühing

pidas 22. veebruaril aasta-peakoosolekut. Liikmeid oli ühingul 1919. a. — 21, nendest 10 meesterahvast ja 11 nais-terahvast. Oma otstarbe saavutamiseks olid ühingul mitmesugused kavatsused, muu seas ka pidude toimepanemine, mis aga teostamata jäid, peasjalikult selle tõttu, et liikmed üksteisest liig kaugel elavad ja sagedam kooskäimine võimalik polnud.

Otsustati Eesti Üliõpilaste Seltsi üleskutsel kodukihelkonna kirjeldust kokku seadma hakata, kusjuures iga õpetaja oma kooliringkonda pidi kirjeldama. Kuid õpetajate liig suure töökoorma pärast edeneb töö visalt.

Uude juhatusse valiti:

T. Talbak — esimees, Jaan Jürge-son — kassahoidja, K. Anton — kir-jatoimetaja.

Muu seas otsustati ka viimse palga-järgu põhipalga suurendamist ja palga korraldiku väljamaksmist nõuda. Koo-liruumide puhastamiseks otsustati maa-konna koolivalitsuselt igas kuus ühte vaba laupäeva paluda.

Tänavu on ühingul 24 liiget.

Ed. P.

Vändra Õpetajate Seltsi

üleüldine koosolek oli paastukuu 7. päe-val. Päevakorras oli muu seas: 1) sei-sukoha võtmine õpetajate vastu, kes seltsi liikmeteks pole astunud ja 2) ää-remärkused õpilaste eestikeelsete kirja-tööde kohta.

Esimese punkti kohta võeti järgmi-ne seisukoht: et Õpetajate Selts õpeta-jate vaimliste ja aineliste huvide kaitseks töötab, aga mitmed õpetajad endid seltsi liikmeks astumisest eemale hoiavad, ot-sustati neid mitte lugeda oma kaastöö-listeks, kellega ametihuvid käsikäes töö-tamiseks kohustaksid, vaid nende peale vaadata, kui väljaspool kasvatusala seis-vate isikute peale.

Teise toodud küsimuse kohta tegi hr. Tõnis Kibbar ettepaneku koolide õpi-laste kirjatöid koolide vahel vastastiku vahetada, et selle läbi niihästi õpeta-jate kui ka õpilaste huvi kirjatööde vastu äratada.

Ettepanek võeti vastu. Selle teos-tamisele otsustati järgmiselt asuda: iga õpetaja saadab naabruses olevale koo-tille paremaid õpilaste töist paar eksem-plaari vastastikuseks tutvustamiseks, kus juures iga saadetust koolis mitte üle nädala kinni pidama ei peaks. Algust teha tahetakse juba enne Lihavõtte pü-hade vaheaega.

Edustajateks maakonna õpetajate lii-tu valiti endised: Tõnis Kibbar ja Mih-kel Reinhold.

Just-just.

Huvitav pidu

oli Jakobi Õpetajate Rühmal, Pärnumaal 22. veebr. Rühm oli korral-danud õpetajate omavahelise perekond-lise pidu, millest osa võtma olid kutsu-tud ka naabri rühmade liikmed. Ruu-mikasse pidulikult ehitatud Jakobi kõr-gema algkooli ruumidesse kogus üle 40 õpetaja. Külalistena olid ilmunud 6 õpet. Mihkli rühmast, 4 Pärnust, 1 Audrust. Rühma esimehe õp. A. Lauri südamliku tervituskõnele järgnesid vabad ettekan-ded omade ja külaliste poolt: kvartetid, duetiid, triod, muusikalised palad ja palju muud. Pidulauas peeti rida kõ-nesid. Meeleolu oli ülendav. Kõigil osavõtjatel oli tunne, et sarnased sõb-ralised koosviibimised, iseäranis talvel, on väga tarvilised. Läbi tuisu ja tor-mi tulevad sõbralised ametivennad-õed, et eneste keskel mõnda tundi vesta, lõbutseda ja siis jälle uue hooga andu-da tööle kodumaa ülesehitamiseks.

J. M.

Vastutav toimetaja: *Hans Roos.* Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*
Trükitud Tallinna Eesti Kirjastus-ühisuse sekvestreeritud trükikojas.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Haridusministeeriumi määrus avalikkude koolide registreerimise kohta.

1. Avalikkude kesk- ning kutsekoolide (erikoolide) võrgu kinnitab haridusministeerium, avalikkude algkoolide võrgu — maakonna- või linnakoolivalitsus.

2. Koolivõrgus ettenähtud kesk- või kutsekoolist, mis järgneval eelarve aastal avada kavatakse, või koolilaiendamisel tuleb maakonna- ning linnakoolivalitsustel hiljemalt 1. novembriks haridusministeeriumile teatada.

3. Koolivõrgus ettenähtud koolid loetakse avatuks, kui nad on registreeritud: kesk- ning kutsekoolid haridusministeeriumi poolt, algkoolid — maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt.

4. Avatav kool pannakse registreerivale asutusele registreerimiseks ette hiljemalt üks kuu enne tema avamist. Kui kuu jooksul eitav vastus ei järgne, loetakse kool registreerituks ja avatuks.

5. Ühes registreerimise sooviavaldusega pannakse asutusele ette järgmised teated registreeritava kooli kohta:

a) kooli nimetus ja tüüp (ära tähendades, mitmendast õppeaastast mitmenda õppeaastani kestab kursus, kas ühis- või lahuskool, kas poeg- või tütarlastele);

b) kooli asukoht, aadress ja lähem raudteejaam;

d) õpilaste rahvus ja õppekeel;

e) teated kooliringkonna kohta (missugused vallad, külad, alevid, linnad kuuluvad kooliringkonda);

g) arvatav õpilaste arv esimesel kooliaastal (ära tähendades andmed, millega see põhjendatud);

h) missugused klassid (ja paralleel-

klassid) esimesel kooliaastal avatakse;

i) kas seatakse õpilaste magamise ruumid sisse, internaat ühiselumaja;

j) teated kooliruumide, kõrvalhoone- te, õpesisseseadete (kabinettide, raamatukogude jne.), koolimaja ja muu liimata kui ka liikuva varanduse kohta, või selle kohta, missugused summad üheks või teiseks nimetatud otstarbeks on assigneeritud ja kelle poolt;

k) teated õpetajate kohta (nimi, haridus, vanadus, riigi kodakondsus, rahvus, mis keeles võib õpetada, kus ja mis ajast mis ajani õpetaja olnud, missuguseid aineid, missuguses klassis ja mitu tundi igas klassis igapäevaste ainet õpetab avatavas koolis esimesel kooliaastal, õpetaja perekonna liikmed: kes, nende sündimise aeg);

l) teated õppemaksu suuruse kohta üksikuis klassides;

m) täielik aastaelarve.

T ä h e n d u s: Erakooli avalikuks kooliks registreerimisel tuleb peale eelnimetatud teadete juure lisada:

a) kooli asutamise aeg;

b) missugused klassid töötasid 6 viimasel kooliaastal;

d) õpilaste arv üleüldse ja rahvuse järele iga klassi kohta eraldi 6 viimasel kooliaastal;

e) koolilõpetajate arv 3 viimasel kooliaastal;

g) tähtsamad teated kooli ajaloost;

h) aruanded 2—3 viimase tegevuseaasta kohta.

Allakirjutanud:

Haridusminister: *K. Treffner.*

Kooliosakonna juhataja: *E. Martinson.*

Õige:

Kooliosakonna sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigi koolivalitsusele, üle Paide.

Arakiri kõigile koolivalit-
sustele.

Vastuseks Teie 4. veebr. s. a. nr. 11 kirjale teatab osakond: Osakonna ringkiri 9. dets. 1919. a. nr. 21247 ei ole muudetud. Teda tuleb täita. Et kusa-
sagil protesti on tõstetud, ei või mitte-
täitmiseks põhjuseks olla. Ringkirja,
kui seaduse seletust, võib muuta ainult
riigikohtu otsus, kuna ministeerium oma
seletust täiesti seadusega kokkukõlas
olevaks peab.

9. märtsil 1920. Nr. 2263.

Osakonna juhataja: *E. Martinson.*
Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile koolivalitsustele.

Koolivalitsuste juhatajate ja kooli-
nõukukkude ühisel koosolekul tunnista-
ti tarvilikuks, et Haridusministeerium
töötaks välja kavad aruannete
jaoks: 1) koolilt koolivalitsusele ja 2)
koolivalitsuselt Haridusministeeriumile.
Mainitud kavade välja töötamisel alu-
seks võtmiseks palub Osakond hiljemalt
10. aprilliks s. a. saata ministeeriumi
oma ettepanekud, sooviavaldused ja ka-
vatsused selles asjas.

27. märtsil 1920. Nr. 2500.

Osakonna juhataja *E. Martinson.*
Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Ülestõusmise pühadeks tuleb kooli-
töö lõpetada laupäeval, 27. märtsil peale
kolmandat tundi. Öhtupoolel töötavad
koolid võivad tööd lõpetada 26. märtsil
peale viimast tundi.

Koolitöö algab peale pühi kolma-
päeval, 7. aprillil.

Käesoleval õppeaastal lõpeb õppetöö
laupäeval, 12. juunil.

19. märtsil 1920. Nr. 2466.

Haridusminister: *K. Treffner.*
Kooliosakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Kõigile maakonna- ja linnakooli- valitsustele.

Seadusandliku delegatsiooni poolt 5.
märtsil 1920 a. vastuvõetud maakonna-
ja linnakoolinõukukkude kohta käiva
määruse § 3 põhjal palun võimalikult
pea registreerimiseks ette panna tähenda-
datud paragrahvis ettenähtud korras va-
litud koolinõuniku kandidaate, selle juu-
res § 2—3 ülesseatud tingimisi silmas
pidades.

Koolivalitsustele alluvate koolide ar-
vu silmas pidades on ministeerium vas-
tavalt järgmisele koolinõukukkude arvu-
le elukalliduslisa maksmiseks krediiti
palunud: Harjumaa — 2, Tallinna linn
— 2, Järvamaa ja Paide linn — 2,
Läänemaa ühes Haapsalu linnaga — 2,
Virumaa ühes Rakvere linnaga — 3,
Narva linn — 1, Tartumaa — 3, Tartu
linn — 1, Viljandimaa ja Viljandi linn
— 2, Pärnumaa — 2, Pärnu linn — 1,
Saaremaa ühes Kuresaare linnaga — 2,
Võrumaa ühes Võru linnaga — 2, Pet-
serimaa ühes Petseri linnaga — 1 ja
Valgamaa ühes Valga linnaga — 1 kooli-
nõunik.

Kus maakonna- ja linna*) kooliva-
litsuste kohta ühised koolinõunikud ar-
vatud, seal tuleb mõlemil asjaosalistel
pooltel kokku leppida valimise viisi,
koolinõukukkude tööjaotuse ja põhipalga
maksmise ja korteri muretsemise kohta.

Registreerimise ettepanekule tuleb
juure lisada kandidaadi lühike elulugu
ja järgmised andmed ühes vastavate
dokumentidega:

Perekonna- ja ristinimi, sündimise aeg ja koht, riigikondsus.	Teated üleüldise hariduse kohta.	Teated pedagoogi- lise erihari- duse kohta.	Teated pedagoogi- lise (ehk teadusl. või kunstlise) tegevuse kohta.	Perekonna seis.	Eri märkused.

*) Siin on mõeldud ainult neid lin-
nakoolivalitsusi, mis 1918. a. 21. dets.
„Määruse linna kooliv. kohta“ § 35—45
põhjal korraldatud.

26. märtsil 1920. Nr. 1992.

Haridusministri as.
Riigikoolinõunik: *F. V. Mikkelsaar.*
Sekretäär: *J. Rebane.*

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Erakoolide õiguste selgitamiseks palub Osakond koolivalitsusi kõige lähemal ajal nende piirkonnas asuvate õigustega erakoolide kohta järgmised teated saata:

1. Kooli nimi, tüüp ja asukoht.
 2. Missugused õigused antud?
 3. Kelle poolt ja millal?
2. ja 3. punkti tõenduseks juure lisada kinnitatud ärakirjad ametlikkuist paberitest, millega õigused antud. Ärakirjad võivad koolivalitsuse poolt kinnitatud olla.

10. märtsil 1920. Nr. 2399.

Osakonna juhataja: *E. Martinson.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Maa- ja linnakoolivalitsustele.

Haridusministeerium kavatses lähemal ajal kõiki endise Vene riigi koolimajasid ühes kroonu inventaariga üle võtta.

Osakond palub ülevõtmiseks tarvitminevad inventaari nimekirjad, kui ka Vene ja Okupatsiooni valitsuselt üle võetud koolimajade ja koolide varanduste üle võtmise aktide ärakirjad 1. maiks s. a. valmisteha.

17. märtsil 1920. Nr. 51688.

Osakonna juhataja: *A. Uuli.*

Sekretäär: *K. Rumma.*

Kõigile maakonna- ja linna koolivalitsustele.

Ministeeriumile saadetud teadetest paistab, et mitmed koolivalitsused õpetajatele perekonna abirahasid määrates Töö- ja hooлекandeministeeriumi selle kohaste määruste järele ei käi, mis leida 1919 a. „Riigi Teatajas“ nr. 34.

Selle määruse p. 2 on ööldud, et „perekonna juurdemaks seatakse sisse iga perekonnaliikme kohta mis perekonnas üle kahe on, kunni 5-e liikmelise perekonnanä, see tähendab, et abiraha või saada kõige rohkem ainult kolme perekonna liikme eest, see on 3-ma, 4-ma ja 5-ma perekonna liikme eest.

Sellest aga selgub, et kaheliikmelisel perekonnal abiraha saamiseks mitte õigust ei ole, niisama ka nendel perekonnaliikmetel, kes üle 5-e on.

Et ilmaaegseid arusaamatusi eemale hoida, palub osakond koolivalitsusi Ministeeriumile saadetud 1919 ja 1920 a. aruanded selles mõttes läbi vaadata, ära parandada, osakonnale selle üle varmselt teatada ja edaspidi perekonna abirahade maksimisel nimetatud määrust silmaspidada.

23. märtsil 1920. Nr. 51842.

Osakonna juhataja: *A. Uuli.*

Arvustikukorraldaja: (allkiri).

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Osakond palub koolivalitsust endale hiljemalt 10. aprilliks s. a. täielikud teated saata: missugusel määral ja kus kohal koolivalitsused vajavad riigimaid ja hooneid (peaasjalikult ülevõetud mõisadest) neile alluvate koolide tarvis. Maa suuruse ülesandmise juures tuleb silmaspidada neid norme, mis Asutava Kogu hariduskomisjoni poolt vastu võetud algkooli seaduses (mis praegu A. K. teisel lugemisel on) ette on nähtud, s. o. igale maal asuvale määralisele õpetajale $2\frac{1}{2}$ tüütu põllumaad, ühes ühe lehma ja ühe hobuse heina- ja karjamaaga.

Nõutavad teated peab Haridusministeerium Põllutööministeeriumi planeerimise osakonda saatma, kes oma tööd 15-dal aprillil algab.

Et pärast riigimaade planeerimist uuesti koolidele riigimaade nõutamine väga suure raskustega ühenduses on, palub osakond teadete andmise juures silmaspidada koolide, kui ka õpetajate arvu suurenemist, kus seda ette näha võib.

11. märtsil 1920. Nr. 51569.

Majandusosakonna juhataja: *A. Uuli.*

Sekretäär: *K. Rumma.*

Maa- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Mõnel maakonna- ja linnakoolivalitsusel on Haridusministeeriumi poolt 1919 a. II poole eest õpetajate palkade elukalliduslisa jne. maksmiseks avatud krediitidest summe üle jäänud. Et avalikkude keskkoolide juhatus- ja inspektoritasu, mis Riigikohtu otsuse järele 10. märtsist s. a., riigisummadest makstakse, senni saamata on, palub Osakond koolivalitsust tähendatud juhatus- ja inspek-

toritasu 1919 a. eelarve summade ülejäägist ära maksta ja sellest ministeeriumile teatada (kui palju makstud). Kui siis veel summe üle jääb, tulevad kõik ülejäägid renteisse riigisissetulekute arvele sisse maksta ja sellest ministeeriumile teatada.

Kui aga ülejääkisid ei ole, ehk nendest puudus tuleb, või on nad juba renteisse sisse makstud, palub Osakond võimalikult pea teatada, palju vajab koolivalitsus avalikkude keskkoolide juhatus- ja inspektoritasu maksmiseks 1919 a. teise poole eest krediiti, et võimalik oleks juba lähemal ajal valitsusele tarvilise krediidi nõudmisega esineda.

Ülemaltähendatud ülejääkide arvamisel ei tule neid summe arvesse võtta, mis selle aasta märtsi kuul 30% palgalisa täienduseks arvati. Nende summade ülejäägiga tuleb nii talitada, nagu see krediidi avamisel sai seletatud.

Riigikohtu otsuse järele maksavad juhatus- ja inspektoritasu need asutused, kes õpetajate põhipalga maksavad.

9. aprillil 1920. Nr. 52011.

Osakonna juhataja: *A. Uuli*.

Sekretäär: *K. Rumma*.

Koolinõunikudele.

Juhatuskirja kava koolinõunikudele näeb ette aruandmist haridusministeeriumile kindlaksmääratud vormi järele. Et vormi väljatöötada, palun koolinõunikka hiljemalt 10. aprilliks s. a. muile saata oma kavatsusi, ettepanekuid ehk soovivaldusi tähendatud vormi kohta.

23. märtsil 1920. Nr. 784.

Riigikoolinõunik: *F. V. Mikkelisaur*.

Sekretäär: *A. Madisson*.

Kõikidele koolivalitsustele.

Palun Teile alluvalt keskkoolidelt nõuda teateid läbivõetud õpeainete kohta alamalseisva vormi järele, kus juures VIII klass eraldada tuleb. (Ka teised klassid ei tarvitse kõik ühe lehe peal olla).

Teateid VIII kl. kohta palun hiljemalt laupäevaks, 13. märtsiks ära saata (ka sel korral, kui mõnelt koolilt teated peaksid puuduma). Teised 20. märtsiks.

4. märtsil 1920. Nr. 1687.

Haridusminister: *K. Treffner*.

Sekretäär: *J. Rebane*.

Oppeaine	Klass.	I klass	II	III		
		4-as õppeaasta.				
		1) Läbivõetud.	1)			
		2) Kavatsetakse läbi võtta.	2)			
		Käesoleval aastal.				
		1)				
		2)				

Haridusministeeriumi seletused.

Kõikidele koolivalitsustele.

Õpetajate palkade saamises on senini soovimata viivitusi ette tulnud, kõigi haridusministeeriumi püüdmiste peale vaatamata. Kes õieti viivitustes süüdi, — on raske ütelda, osalt tulevad viivitused keskvalitsuse, osalt aga ka kohalike koolivalitsuste arvesse panna. Et eksiavamise ära hoida ja koolivalitsustele võimalikuks teha õpetajatele sagedasti nõutavaid teateid palga saamise

kohta anda, seletab haridusministeeriumi majandusosakond:

28. augustil 1919. a. Asutava Kogu poolt vastu võetud õpetajate palga seadus jättis palju põhjusemõttelikka küsimusi lahtiseks, mis selle seaduse teostamisel juba esimestel päevadel, nii hästi ministeeriumis, kui ka koolivalitsustes, esile tulivad. Teiseks, oli selle määruse teostamiseks õige mitmesuguseid andmeid vaja, mis aga ministeeriumis, kui ka kohtadel puudusid, neid oli tarvis

koguda. Majandusosakond peab siin tähendama, et mitmed koolivalitsused palutud andmeid mitte küllalt kiiresti ministeeriumile ei saatnud. Ilma kindla statistilise materjalita ei ole aga ministeeriumil võimalik ühtegi krediiti vaitsuselt nõutada. Niisamati ei saa riigimajapidamist rahuloldavalt korraldada, kui krediiti osakaupa tuleb määrata. Seda teed on aga Haridusministeerium mitmel puhul siiski pidanud käima, et kokkutulnud materjaali põhjal osa krediiti kätte saada, mitte ootama jäädes, kuni koolivalitsused kõik tarvilised andmed kätte saadavad.

Sellepärast peab just õpetajate huvides tungivalt soovima, et kohtade pealt kõik andmed, mis palgasse puutuvad, võimalikult ruttu ministeeriumi saadetak, et ühe või teise koolivalitsuse viivituse pärast kogu asja mitte pikale venitada. Näituseks, on alles nüüd kohtadelt kõik andmed ministeeriumil käes, et 1919 aasta II poolde perekonna abirahade ja teenistuse lisade väljamaksmiseks krediiti nõuda. 30% palga lisa välja maksmiseks polnud ministeeriumil niisama võimalik kohe täies suuruses krediiti saada, sest puudusid andmed algkooliõpetajaile omavalitsuste poolt makstud põhipalga summade kohta, millest ka 30% tuli maksta. Et asja mitte venitada, nõudis ministeerium kohe 30% palgalisaks krediiti nende palga osade kohta, mille üle andmed käes olid. Nüüd on ka algkooli õpetajate põhipalga kohta andmed käes ja tarvilikku krediiti nõutud.

Mis puutub palgasse 1. novembrist 1918 a. kuni 1. juulini 1919 a., siis on kohtade pealt selle aja kohta andmed kõige visamalt kokku tulnud, mõned koolivalitsused ei ole tarvilisi andmeid tänini veel saatnud. Et aga 1919 a. 28. augusti määruse sellekohane paragrahv palga maksja suhtes selgusetu on, ei ole ministeeriumil võimalik olnud palgamaksmiseks tähendatud aja eest krediiti nõuda enne Riigikohtu seletust, mis lähemal päivil oodata on. Majandusosa-

kond loodab, niipalju kui see temast oleneb, et asi sedavõrd korraldatuks võib lugeda, et õpetajatele palga maksmises riigi poolt antavatest summadest, viivitusi edespäi ette ei tule, ja palub koolivalitsusi selleks kaasa aidata, et õpetajad palga kättesaamise asjas raskemas seisukorras ei oleks, kui teised kindla palga saajad.

4. märtsil 1920. Nr. 51373.

Osakonna juhataja: *A. Uuli.*

Sekretäär: *K. Rumma.*

Õpetajate seminariide direktoritele.

Sellega paneb Haridusministeeriumi rahvahariduse osakond Teile ette Teie seminaari viimase klassi õpilastele kevadel lühikest 6—8 tunnilist „Raamatukogude tehnika õpetuse“ kursust korraldada. Seda õpetust andma tuleks Haridusministeeriumi rahvaraamatukogude instruktor V. Krabi. Herra Krabi soov on, et ta kaks tundi päevas saaks anda. Kava oleks lühidalt järgmine: Lühike sissejuhatus välise haridustöö tarviduse üle.

1. Raamatute muretsemine ja köitmine. Raamatute registreerimine, klassifitseerimine, lugejaile väljaandmine (Raamatukogu sisemine korraldus saaks näitlikult läbi võetud. Iga kuulaja saaks kõik tarvilised planketid ja formulairid.)

2. Laste ja kooli raamatukogu eraldi.

3. Kuidas raamatukogu mõju laiendada. (Raamatukogutöö meetoodika.)

4. Raamatukogu ja haridusseltside asutamine. Lugemislauad ja nende asutamine.

Kui Teie võimalikuks peate nimeetatud kursuse korraldamise, leppige aja üle herra Krabi enesega kokku.

Herra Krabi aadress: Järvamaa koolivalitsus. Paide.

23. märtsil 1920. Nr. 6183.

Osakonna juhataja: *E. Asson.*

Sekretäär: *J. Martinson.*

Kroonika.

Protokoll.

Koolivalitsuste juhatajate ja koolinõunikude ühisest koosolekust 16. ja 17.

märtsil 1920 a. Haridusministeeriumis.

Koos olid:

1) F. V. Mikkelsaar — riigikoolinõunik,

2. E. Martinson — Har-mi kooliosakon. juhataja,
- 3) J. Hellat — Har-mi kooliosakon. juhataja abi,
- 4) E. Rosenberg — Virumaa koolivalitsuse juhataja,
- 5) J. Söödor — Järvamaa koolivalitsuse juhataja,
- 6) E. Veidermann — Läänemaa koolivalitsuse juhataja,
- 7) A. Kõiv — Valgamaa koolivalitsuse juhataja,
- 8) J. Speek — Narva koolivalitsuse juhataja,
- 9) A. Veidermann — Tallinna koolivalitsuse juhataja,
- 10) J. Zopp — Võrumaa koolivalitsuse juhataja,
- 11) J. Reintam — Harjumaa koolivalitsuse juhataja,
- 12) A. Eglon — Paide koolivalitsuse juhataja,
- 13) J. Kaik — Viljandimaa koolivalitsuse juhataja,
- 14) M. Roots — Viljandimaa koolinõun.,
- 15) M. Meos — Virumaa koolinõunik,
- 16) A. Kokkult — Valga koolinõunik,
- 17) E. Enno — Läänemaa koolinõun.,
- 18) H. Summer — Harjumaa koolin.,
- 19) A. Kurvits — Tartumaa koolinõun.,
- 20) J. Tõotsi — Pärnumaa koolinõun.,
- 21) N. Kraut — Paide koolinõunik,
- 22) K. Luik — Tartu linna koolin.,
- 23) Chr. Brüller — Tallinna koolin.,
- 24) G. Ollik — Tallinna koolinõunik.

Koosolekut juhatas Har-mi kooliosak. juh. E. Martinson, protokoll kirjutas Har-mi kooliosak. sekretär A. Starrkopf.

Päevakord:

1. Algkooli seadus ja tema maksmapanemine.
2. Õpetajate palga ja puhkepalga seaduse kavatsused.
3. Koolinõunikute küsimus.
4. Õpetajate suvikursused.
5. 4-a. algkooli lõpetajate õiguste küsimus.
6. 5-a. sundluse algkooli teostamise võimalus eeltuleval õppeaastal.
7. Koosolekul ülesvõetud küsimused.

Martinson avab kell $\frac{1}{2}$ 11 koosoleku, loeb päevakorra ette, mis lühikeste läbirääkimiste järele muutumatult vastu võetakse.

Tehakse ettepanek kõigepealt need päevakorra punktid arutusele võtta,

mille edasilükkamine võimalik ei ole, sest et ajapuuduse pärast, võib olla, kõike päevakorda läbi arutada ei suudeta. Ettepanek võetakse vastu.

1. Arutusele tuleb õpetajate suvikursuste küsimus.

Martinson kannab ette ülevaate läinud aasta suvikursuste üle, millele mõned koosolijad täiendusi teevad. Aruannete kokkuvõtte järele olid suvikursused korraldatud 9 maakonnas; üleüldine kuulajate arv ulatas 1314 peale, kellest oli kutsega õpetajaid 441, kutseta 742 ja mitteõpetajaid (kel kutset ei ole, ega õpetajaks pole olnud) 124. Lektorite arv 82, ettekantud ainetunde kogusumma 4497 (ühes praktiliste töödega) peale selle ekskursioonid. Eksamid anti ära kõigil kursustel ja kõigis ettelõetud ainetes suuremalt jaolt rahuldavate tagajärgedega, peale Harjumaa, kus üheski aines eksami ei tehtud.

Koolivalitsuste suvikursuste aruannetes toonitatakse kursuste nõrkade külgedena liig suurt päeva tundide arvu, vähest praktikat ja metoodikat, õppeainete rohkust, mis vähese ainesse süvenemise kaasa toob j. m. s. Kursused on maksma läinud Mk. 304.526.41, millest ministeerium oma kanda võtnud Mk. 143.025.— Et tulevastel suvikursustel viljakamaid tagajärgi saavutada, leitakse tarvilikuks: aegsasti lektorid leida, milleks koolivalitsused ise samme astugu, kuna aga ministeerium asja omalt poolt toetab. Leitakse, et meie lektorid mitmesugustel põhjustel (ajapuudus, kavade, õppeabinõude ja raamatute puudus j. m.) küllalt tagajärrikkalt pole saanud töötada; ka on kursustel väga kirju ettevalmistus süstemaatilisemat töötamist raskendanud. Kuulajate kursustel käimist takistas ka abirahade hiline kättesaamine ja kursustele majanduslikud mured. Pikema mitmekülgse kursusteelu eitavate ja jaa-tavate külgede arutuse järele jõutakse otsusele, et kursusi, kõige nende puuduste peale vaatamata, mis pealegi oludest tingitud olid, kordaläinuteks pidada ja õpetajate kutselise tasapinna tõstmiseks kõigiti soovitada tuleb. Sellest seisukohast väljamineks tuleb neid tuleval suvel tingimata jätkata.

Et möödäläinud suvikursuste puudused eeltulevatel kursustel enam ei kor-duks, selleks otsustatakse:

1) Lektorid seadigu oma loengute kavand (konspektid) kokku, mida paljudatult kursustastele välja tuleb jagada, ja juhatagu aine kohta allikad või tarvilikud materjaalid kätte.

2) Lektorite leidmiseks tuleb maakondade koolivalitsustel ise teatud jõudude poole sellekohaste ettepanekutega pöörduda, kuna haridusministeerium oma kaasabi selleks võimaluse järele annab.

3) Lektorite tasuks 50 mk. tunni eest maksta; väljast sõitnud lektorite sõidu- ja korterikulud katab kursusi korraldav asutus (maakonnakoolivalitsus).

4) Igale suvikursuslasele nõutab ministeerium valitsuselt 500 mk. abiraha, mis kursuste kestel välja makstagu.

5) Suvikursused algagu 21—28. juunil, endisil kohtil ja endisel alusel.

2. Õpetajate palgaseaduse eelnõu.

Martinson loeb ette Eesti Õpetajate Liidu poolt väljatöötatud sellekohase eelnõu. Selle eelnõu järele jagatakse õpetajad palga suhtes 3 liiki. Pikema läbirääkimise järele aga leitakse soovitavamaks õpetajaid 4 liiki jagada, missugune otsus hääletamisel ka vastu võetakse. Uus liigitamine sünniks sel viisil, et praegune 2. liik kohe likvideeritakse, neis leiduvaid õpetajaid 1. või 3. liiki arvates; 4. liik oleks ajutine ja likvideeruks ise sel viisil, et sinna liiki uusi õpetajaid enam juure tekkida ei lasta. Progressiivne palgalisa arvatakse ainult põhipalgast. Palgad tuleks normeerida neilsamail alusil, kui riigiteenijailgi. Määralise õpetaja palk arvatakse 30 nädala tunni eest, missugune arv ka 24-ni alandatud võib saada, töö raskust ja kohuste rohkust arvesse võttes; õpetajate kõrvaltöö (raamatukogu hoidmise ja korraldamise, internaadi juhatamise ja m.) tasu jääb maakonna- või linnakoolivalitsuse otsustada. Tunniarvu jagajaks võetakse 24. 75% õpetajate palkadest maksab riik, kuna 25% maakondade ja linnade kanda jääb.

3. Algkooli seadus.

Algkooli seadus pikemaid vaielusi ei tekita; otsused tehakse peaaegu ühel häälel järgmised:

- 1) algkool olgu 7-aastane,
- 2) usuõpetus jäetagu õppeainete hulgast välja,
- 3) õpetöö kestus olgu 35 nädalat,

4) igal õpetajal olgu 2½ dessatiini põldu ühes 2 looma tarvilise heina- ja karjamaaga tarvitada.

Rahvakoollide ülevalpidamise küsimus tekitab pikemaid vaielusi, kus lõpuks vähese enamusega, 8 häälega 7 vastu, otstarbekohasemaks arvatakse need kulud valdade pealt maakondade kanda võtta, mis suuremat ühtlust koolimajade ehitamises, õppeabinõude muretsemises ja m. võimaldaks. Naturaal-kohustused (ehituse-, küttematerjaali vedu ja m.) jääksid aga valdade kanda. Kesk- ja erikoolide ülevalpidamine jääks riigi kanda. Kasutamata jäänud herrastemajad (mõisade hooned), mis tarvitamata seisavad ja koolile kohased on, antagu koolivalitsuste tarvitada. Koolimaade asjus tunnistatakse tarvilikuks valitsuse poole pöörduda korralduse tegemiseks, et vallad koolimaade väljarentimise juures koolimajade ruume, koolide aedu ja õuesid välja ei üüriks, nagu see masseliselt iseäranis Tartumaal nähtavale tulnud. Kui valdadele õigus jätta koolimaid rentida, siis peab väljavõtte tegema algkooli seaduse eelnõus kooli ja õpetajate tarvis ettenähtud maaala kohta. Koolikohad võetagu valdade käest ära ja antagu kohalikkude koolivalitsuste ja hariduslikkude asutuste kasutada.

Koolisundus tunnistatakse tarvilikuks maksma jätta endisel ulatusel, ainult selle muudatusega, et vanemad õpilased, kes algkoolide alamates klassides õpivad, käivad koolisunduse alla kunni 15. aasta vanuseni.

Põhjusmõtteliselt otsustatakse, et õpevahendid kõigile õpilastele maksuta oleks, aga et seda praegu raske teostada, siis ajutiselt ainult vaesemaile. Niisama tunnistatakse ka lubamatuks õpilasele kooli ajal palgalist ametit pidada, aga et meie hooletanne veel ei seisa tarvilisel kõrgusel, sellepärast lubatakse seda ainult ajutiselt ja erandina, nii et alghariduse saamine selle all ei kannataks. Sellekohase luba andmine käib maakonna- ja linnakoolivalitsuste võimupiiri.

Avalikkude keskkoolide registreerimise määruse eelnõu võetakse vastu. Algkoolile vastavatest keskkoolide klassidest, mis käesoleval õppeaastal töötavad, otsustatakse kõige alamad igas koolis kinni panna, kunni

5. õppeaastale vastava klassini, igal aastal üks klass. Sel teel võimaldatakse algkooli õpilastele pääsemine keskkooli klassidesse ühesugustel alustel kinnipandavate klasside lõpetajatega.

Ülestõusmise pühade koolivaheaega leitakse soovitavaks 2 nädala pikkuseks määrata.

Pikemaid vaielusi tekitab õigeusulistele pühade küsimus; toonitatakse, et iseäranis vanausulised uue kalendri tarvitusele võtmise vastu seisavad, isegi piiskopkonna määrusi selles asjas tähelepanemata jättes. Et õigeusulistel paast juba alanud on, sellep. otsustatakse erandina neile tänava Lihavõtte pühad lubada vana kalendri järele pühitseda, kuna edaspidi, et koolitegevuse väheaega ühtlustada, kõik pühad uue kalendri järele pühitsetagu, misugune korraldus ka piiskopkonna nõukogu poolt tehtud.

Et sundulise alghariduse teostamisel üle maa palju uusi koole asutatakse ja endiste tegevust laiendatakse, sellepärast leitakse praegune koolinõunikude arv vähene olevat ja otsustatakse seda 27 peale tõsta.

Koolinõunikute tutvunemist väljamaa, eriti Soome, kooliõhudega kohta peal, tahetakse sel teel võimaldada, et käesoleva aasta mai kuus neile õppereis Soome korraldatakse. Õpereisi kulude katmiseks otsustatakse, kui võimalik, valitsuselt iga osavõtja jaoks 1000 mk. abiraha nõutada; ei peaks valitsuselt abiraha saama, siis tuleks koolinõunikudel maakonnavalitsuste ees samme astuda, et need õppereisi kulud oma kanda võtaks.

Koolide aruannete asjus otsustatakse, et ministeeriumi töötagu 3 aruandelehe kava välja: 1) kooli aruanne koolivalitsusele, 2) koolivalitsuse aruanne ministeeriumile ja 3) koolinõuniku aruanne. Sellekohase materjalina saadku koolivalitsused oma soovid ja kavad 10. aprilliks s. a. ministeeriumi.

Kooliaasta alguse kohta otsustatakse, et kui Asutav Kogu seda ava-

likkude algkoolide seaduse eelnõu arutusel 1. septembri peale määrab, siis see ministeeriumi poolt juba tänava aasta maksmata pandagu.

Haridusministeeriumi muuseumide korraldaja hra Kr. Raud'i sellekohase erakorralise ettepaneku peale otsustatakse 2—3 päeva kooliajast ainulise vanavara korjamisele pühendada, et seda lõpuliku hävinemise eest päästa. Korjamist toimetaks koolide õpilased õpetajate juhatusel, kes omakorda sellekohaste juhtnõuõride ja näpunäidete järele töötavad.

Lasteaedade ja varjupaikade kasvatajate kohta otsustatakse palga kui ka tsensusse suhtes needsamad nõudmised ja tingimised maksmata panna, mis algkoolide õpetajate kohta maksvusel on. Sellekohane parandus tuleks uue õpetajate palgaseaduse eelnõusse sisse viia. Lasteaedade avamine, korraldamine ja registreerimine sündigu nendesamaste määruste järele, mis õppeasutuste kohta maksvad.

Keskkoolide lõpuklasside (8 kl. kus see olemas) lõpetajate õiguste küsimuse arutusel toonitavad paljud koosolejad, et mitmel pool keskkoolid oma õigustele õpetuse ulatuse poolest ei vastavat. Tunnistatakse tarvilikuks keskkoolides intensiivset revideerimist ette võtta, et selgitada, misugune kool võiks küpsusetunnistusi välja anda. Vastu võetakse otsus, et õigustega varustatud keskkoolid, kus 8. kl. olemas, võivad kevadel koolilõpetajaile välja anda küpsusetunnistusi ainult siis, kui lõpetajate teadmised õppeainetes ministeeriumi poolt kindlaks määratud minimaalnõuetele vastavad.

Et mitmed koosolekust osavõtjad rongi peale tõttavad, lõpetatakse kell 8 koosolek, kuna muud päevakorras olevad küsimused ministeeriumi lahendada ehk järgmiseks koosolekuks arutada jäetakse.

Koosoleku juhataja: *E. Martinson.*

Protokolli kirjutaja: *A. Starrkopf.*

Kasvatusteadusline ajakiri

„KASVATUS“

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

— Ilmub kaks korda kuus —

Toimetus: Hans Roos — peatoimetaja, J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu. Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooliarstid ja haridustegel. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis, Tallinnas, „Kasvatuse“ toimetus, Rikk tänav 26, Ühistöö juhatuses ruumides, kella 2-5 p. l. Tellimise hind: 20 marka veerandaastas. Üksik nummer 4 marka. — Et „Kasvatusel“ üle maa lugejaid on, siis leiavad

kuulutused

seal kõige otstarbekohasema paiga, iseäranis kuulutused kooli alalt: õpetajate otsimised, koolitarvituste pakkumised jne. Adress: Tallinn, „Kasvatuse“ toimetus, Pikk tänav № 26.

„Kasvatuse“ toimetus.